

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА ІСТОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

Вікторія ТУРЯНИЦЯ

**СЛОВАЦЬКА РЕСПУБЛІКА:
ІНСТИТУТИ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД
ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА**

Наукове видання

Ужгород
Видавництво УжНУ «Говерла»
2012

ББК Х 9 (4 Слов.) 300

УДК 347.12 (437.6)

Т89

Туряниця В. В.

Словацька Республіка: інститути захисту прав і свобод людини та громадянина. – Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2012. – 68 с.

Дослідження присвячено актуальній проблемі – захисту прав і свобод людини та громадянина.

Автор розкриває судові та позасудові інститути захисту прав і свобод у Словацькій Республіці, їх трансформацію відповідно до вимог сьогодення, комплексно аналізує дану проблему як на внутрідержавному, так і міжнародному рівнях.

Дослідження базується на великій джерельній базі. Воно розраховане на науковців, викладачів і студентів юридичних вузів і факультетів, усіх, кого цікавить дана проблема.

Рецензент:

Переш І. Є., кандидат юридичних наук, доцент кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Відповідальний редактор Лемак В. В., доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, завідувач кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

*Рекомендовано до друку
редакційно-видавничою радою
ДВНЗ «Ужгородський національний університет».
Протокол №2 від 22 травня 2012 р.*

ISBN _____

©Туряниця В.В., 2012

ЗМІСТ

ВСТУП	
Розділ I. СУДОВА СИСТЕМА ЯК ОСНОВНИЙ ГАРАНТ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ	
1.1. Конституційний Суд	
1.2. Суди загальної юрисдикції	
1.3. Європейський Суд з прав людини як міжнародний механізм захисту прав і свобод громадян Словаччини: процедури та його ефективність	
Розділ II. ПОЗАСУДОВІ ОРГАНИ ТА УСТАНОВИ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ	
2.1. Прокуратура	
2.2. Поліція.....	
2.3. Інститут омбудсмена як один із напрямів удосконалення механізму забезпечення прав і свобод людини в процесі вступу Словацької Республіки до Європейського Союзу	
2.4. Словацький національний центр з прав людини	
2.5. Центр правової допомоги.....	
ВИСНОВКИ	
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	

ВСТУП

Одним із показників і фундаментальною особливістю справедливого, демократичного суспільства є право кожної людини на захист. Правила і процедури, що використовуються при виконанні законів, мають бути чіткі, відкриті та неподатливі на політичні махінації. Механізм захисту прав людини на сьогодні достатньо складний, а тому структура його вдосконалюється і розвивається від багатьох об'єктивних факторів: від конституційних норм, що мають в ієрархії правових норм найвищу юридичну силу; стабільності політичної та соціально-економічної системи в країні, зокрема загальнодемократичних умов розвитку суспільства; рівня поточного законодавства; злагодженості дій всіх демократичних інститутів і т.п.

Зміст і обсяг прав і свобод людини і громадянина на різних етапах розвитку людства і в різних країнах були неоднозначними. Та й однозначними не могли бути з різних причин. І це цілком закономірно. Крім того, регулювалися і регулюються ці права в межах кожної країни окремо – внутрідержавними законами, вважаючи ці поняття такими, що відносяться до їх внутрідержавної юрисдикції. З часом вони набувають універсального характеру, а тому, враховуючи значимість даної проблеми, – людство виробляє і вдосконалює нові механізми захисту прав і свобод. Поряд із внутрідержавними, національними механізмами, наявні сьогодні й міжнародні, що доповнюють перші.

Визнаючи сьогодні державами глобальний характер прав і свобод людини, пріоритет загальнолюдських цінностей, закріплених у міжнародних правових актах, у системі механізмів захисту прав і свобод людини наявні два рівні – внутрідержавний і міжнародний, котрі виступають, як дві самостійні системи [1]. Правда, між цими двома системами наявний взаємозв'язок. На сьогодні маємо різні моделі систем захисту прав, що утворені та функціонують на основі права. Адже захист прав і свобод

людини і громадянина – це конституційно-правовий обов’язок сучасної правової, демократичної держави.

Основне завдання по захисту прав і свобод людини лягає на внутрідержавні механізми, кількість і функції яких залежать від особливостей національної правової системи. Вони є гарантом прав і свобод і забезпечують верховенство права в усіх його аспектах.

У структурі внутрідержавного, національного механізму захисту прав людини наявні судові (конституційний суд, суди загальної юрисдикції) та позасудові (прокуратура, поліція, інститут омбудсмена та інші правоохоронні та правозахисні організації) органи та установи. У демократичному суспільстві функціонує чимало місцевих і національних неурядових інститутів, організацій, політичних партій, товариств, які відіграють посередницьку роль між окремими громадянами і суспільством та урядовими інститутами у захисті громадян щодо можливості користуватися своїми невід’ємними правами. Це підносить справу захисту прав людини на новий і якісний рівень.

Стосовно захисту прав і свобод людини і громадянина у Конституції Словацької Республіки відведено окрему главу – «Право на судовий та інший правовий захист».

Проаналізуємо основні складові внутрідержавного та міжнародного механізмів захисту прав і свобод людини в Словацькій Республіці.

РОЗДІЛ І. СУДОВА СИСТЕМА ЯК ОСНОВНИЙ ГАРАНТ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ

1.1. Конституційний Суд

Конституційний Суд Словацької Республіки – це основний орган із особливою юрисдикцією, що полягає в охороні конституційного ладу країни. Основою цього інституту захисту прав і свобод людини і громадянина є Конституція Словацької Республіки, Закон «Про організацію Конституційного Суду Словацької Республіки, розгляд ним справ та статус суддів», прийнятий Національною Радою Словаччини 20 січня 1993 року, Регламент Конституційного Суду Словацької Республіки та інші нормативно-правові документи [2]. Відповідно до положень, прийнятих актів, Конституційний Суд розпочав свою діяльність 17 березня 1993 року в м. Кошіце за участі Президента країни.

Організація, структура, основні принципи, компетенція, склад і статус суддів Конституційного Суду закладені в статтях 124-140 Конституції Словацької Республіки в редакції 1992 року. Відповідно до статті 124 Основного Закону Словаччини, Конституційний Суд країни – незалежний орган конституційного правосуддя [3]. Повноваження цього інституту є досить широкими. Для прикладу виділимо групу, що безпосередньо належить до сфери конституційної юрисдикції. Ст. 125 обумовлює повноваження розгляду справ і вирішення питань про відповідність між:

- законами та Конституцією або конституційними законами;
- постановами Уряду, нормативними актами, прийнятими міністерствами чи іншими органами державної влади, та Конституцією, конституційними законами або іншими законами;
- нормативними актами органів місцевого самоврядування і Конституцією або іншими законами;

РОЗДІЛ I.

СУДОВА СИСТЕМА ЯК ОСНОВНИЙ ГАРАНТ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ

- нормативними актами місцевих органів державної влади та Конституцією, іншими законами або іншими нормативними актами;
- нормативними актами та міжнародними документами, обнародуваними у спосіб, встановлений законом [4].

Варто виокремити і таку рису Конституції Словацької Республіки, що стосується присяги, котру складає суддя Конституційного Суду Президенту держави. У п. 4 ст. 134 наводиться текст присяги, а саме: «Присягаю своєю честю і совістю захищати непорушність природних прав людини та громадянина, верховенства права, додержуватись Конституції та конституційних законів і докладати всі свої здібності, щоб вирішувати справи незалежно та неупереджено».

До функцій Конституційного Суду (статті 126-129 Конституції Словаччини) входить:

- розв'язання спорів між центральними органами державної влади, якщо закон не встановлює, що ці спори повинен розв'язувати інший державний орган;
- розгляд заперечень щодо незаконних рішень, прийнятих центральними та місцевими органами державної влади і органами місцевого самоврядування, якими були порушені основні права та свободи громадян, якщо захист цих прав не підпадає під юрисдикцію іншого суду;
- тлумачення конституційних законів у конфліктних випадках. При цьому Конституційний Суд з власної ініціативи не коментує того чи узгоджуються законодавчі або інші нормативні акти з Конституцією або конституційними законами;
- розгляд заперечень щодо рішень, які підтверджують або заперечують дійсність мандата представника Національної Ради Словацької Республіки;
- встановлення конституційності і законності виборів до Національної Ради Словацької Республіки та до органів місцевого самоврядування;
- розгляд заперечень щодо результатів референдуму;
- встановлення відповідності рішень про розпуск або зупинення діяльності політичної партії чи політичного руху конституційним та іншим законам;

- розгляд обвинувачення у державній зраді, яке виставляє Національна Рада Словацької Республіки проти Президента Словацької Республіки [5].

Таким чином, повноваження Конституційного Суду Словаччини можна звести до трьох основних груп. До першої відносяться розгляд, оцінка та прийняття рішення, що стосуються відповідності нормативних актів Конституції та конституційним законам. Друга охоплює рішення про порушення основних прав і свобод громадян – конкретно однієї чи кількох фізичних осіб або юридичної особи (розгляд справ про обвинувачення Президента країни у вчиненні державної зради, незаконних рішень, прийнятих центральними та місцевими органами державної влади та органами місцевого самоврядування, якими порушені основні права і свободи громадян, якщо захист цих прав не підпадає під юрисдикцію судів загальної юрисдикції), розгляд позовів юридичних осіб, які заявляють про порушення своїх прав. Третю групу складають колективні права, пов'язані з виборчою системою до Національної Ради Словацької Республіки та органів місцевого самоврядування, наслідків референдумів, про законність рішень з приводу розпуску або зупинення діяльності політичної партії чи політичного руху та іншою діяльністю громадян.

Згаданий Закон від 20 січня 1993 року, зокрема в частинах 3 і 5, заклад засади конституційного судового процесу.

У своїй роботі Конституційний Суд дотримується таких принципів:

- *законності* – строге і неухильне дотримання закону, що є одним із основних факторів функціонування судової влади взагалі (п. 2 ст. 2 Конституції СР – державні органи уповноважені діяти лише відповідно до Конституції, в її межах та згідно із законом);

- *об'єктивності*, що досягається за умови неупередженого і сумлінного ставлення суду та учасників спору до справи. Конституційний Суд повинен з'ясувати питання по справі як на користь, так і проти сторони. Суд повинен розглянути кожне подання на закритому засіданні без участі автора подання, що дає змогу забезпечити судді-доповідачу підготувати всі матеріали таким чином, щоб було можливо вжити всі передбачені законом заходи для всебічного і об'єктивного встановлення дійсних обставин справи, прав і обов'язків сторін (п. 1 § 25, п. 1 § 31, § 62 Закону;

РОЗДІЛ І.

СУДОВА СИСТЕМА ЯК ОСНОВНИЙ ГАРАНТ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ

- *колегіальності*, який передбачений ст. 134 Конституції СР та п.п. 4, 5 § 2 Закону. У конституційному судочинстві на відміну від судів загальної юрисдикції, де можливий одноосібний розгляд справ, такої процедури не передбачено. Це зумовлено відсутністю у системі конституційного правосуддя інституту наглядового перегляду рішень Конституційного Суду. Колегіальність у Конституційному Суді – одна з важливих умов прийняття об'єктивних рішень. Через те всі справи у даній інстанції розглядаються колегіальними органами: Пленумом, до якого входять усі судді Конституційного Суду, та трьома сенатами, що складаються з голови та двох суддів. Даний принцип стосується всіх стадій конституційного судочинства;

- *гласності*, сформульований у § 30 Закону і на нього розповсюджуються положення Цивільно-процесуального кодексу. Тобто – всі справи, що розглядаються, є відкритими. Кожен має право вільного доступу до судових засідань та право фіксувати їх хід. У тому випадку, коли матеріали справи містять державну, службову та особистого характеру таємницю, як виняток, Конституційний Суд може винести рішення про проведення закритого судового засідання. У цьому випадку мають брати участь тільки ті особи, яких безпосередньо стосуватиметься рішення суду. У той же час принцип гласності не поширюється, коли судді проводять нараду з приводу прийняття кінцевого рішення по справі. Рішення Конституційного Суду, незалежно від форми засідання, оголошуються гласно;

- *безпосередності*, який полягає в тому, що Конституційний Суд повинен особисто ознайомитись з доказами, брати їх з першоджерел та досліджувати безпосередньо (п. 1 § 31 Закону);

- *усності судового розгляду*, що передбачений п. 1 § 30 Закону. Суть його полягає у тому, що незалежно від форми представленого в суд матеріалу, розгляд та вивчення його, спілкування суб'єктів процесу протікають усно. Ця форма дає можливість суддям краще і повніше сприймати та аналізувати факти справи, а особам, які беруть участь у справі, точно доводити факти до відома суду, висловлювати власні міркування, заперечення та спростування щодо встановлення дійсних обставин справи;

- *процесуальної рівноправності сторін*, що базується на положеннях ст. 12 Конституції СР, закріплює рівні можливості для здійснення своїх процесуальних прав і виконання обов'язків незалежно від статі, раси,

кольору шкіри, мови, віросповідання, релігії, політичних чи інших переконань, національного або соціального походження, національної чи етнічної належності, майнового, сімейного чи іншого стану;

- *презумпції відповідності правових приписів* нижчої юридичної сили правовим приписам вищої юридичної сили (ст. 125 Конституції СР та § 37 Закону) передбачає відповідність правових приписів нижчої юридичної сили правовим приписам вищої юридичної сили, що є найважливішим завданням Конституційного Суду;

- *обов'язковості та остаточності рішень* Конституційного Суду обумовлений ст. 133 Конституції СР і полягає в тому, що рішення Конституційного Суду оскарженню не підлягають.

Аналіз системи принципів Конституційного Суду дає нам можливість зробити висновок про її фундаментальний характер. На ній базується вся діяльність Конституційного Суду. Порушення, неналежне виконання або невиконання хоча б одного з принципів тягне за собою порушення інших принципів та всієї роботи Конституційного Суду.

Конституційний Суд розпочинає судову справу за інформацією, поданою юридичною або фізичною особами, які заявляють про порушення своїх прав. Порівняльний аналіз європейських моделей даного інституту засвідчує, що право на звернення до Конституційного Суду формує у громадян постсоціалістичних країн впевненість у верховенстві права, захисту їх інтересів і є характерною ознакою демократичної правової держави.

Щодо розгляду справ Конституційним Судом СР, то порядок розгляду та провадження справи визначені ст. 130 Конституції Словаччини та ст. ст. 18-36 Закону № 38 від 20 січня 1993 року.

Конституційний Суд розпочинає судову справу на вимогу таких суб'єктів:

- не менш як 1/5 членів Національної Ради країни;
- Президента Словаччини;
- Уряду Словацької Республіки;
- Генерального Прокурора держави;
- будь-якого суду;

- будь-якої особи, права котрої підпадають під дію ст. 127 Конституції Словацької Республіки (розглядає заперечення щодо незаконних рішень, прийнятих центральними та місцевими органами державної влади і

РОЗДІЛ I.

СУДОВА СИСТЕМА ЯК ОСНОВНИЙ ГАРАНТ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ

місцевого самоврядування, якими були порушені основні права та свободи громадян, якщо захист цих прав не підпадає під юрисдикцію іншого суду);

- за інформацією, поданою юридичними чи фізичними особами, які заявляють про порушення своїх прав [6].

Конституційний суд розглядає справи на пленарних засіданнях і засіданнях палат (сенатів). Кожна палата складається із трьох членів: голови палати і двох суддів. Нововведенням, що варто втілити у практику України, є і те, що на час засідання Конституційного Суду забороняється зібрання громадян на відстані менше 100 метрів від будинку суду або місця проведення слухань з метою впливу на прийняття рішень.

Інтеграція Словацької Республіки у європейську спільноту призвела до конституційної реформи, що відбулася у лютому 2001 року. Безпосередньо вона торкнулася і моделі конституційної юрисдикції, зокрема щодо розширення обсягу повноважень. З цією метою до Конституції Словаччини (частина 7, глава 1) були внесені три нові статті – 125а, 125б, 127а та доповнені 128, 129, 134, 136 статті, а також суттєвої редакції зазнала стаття 102 [7].

Зміст нововведених статей обумовлений адаптацією національної правової системи до вимог європейської інтеграції та імплементацією договорів до правової системи держави. Вказаними статтями розширювалися повноваження Конституційного Суду, а саме:

- розгляд справ про відповідність Конституції і конституційним законам міжнародних договорів, що вже підписані і для яких необхідна згода Національної Ради. Подання з таких справ вносить Президент або Уряд перед тим, як подати підписані міжнародні договори на розгляд Парламенту. Якщо Конституційний Суд встановить невідповідність міжнародного договору Конституції і конституційним законам, його ратифікація можлива за умови внесення відповідних змін до національного законодавства (ст. 125а);

- перевірка предмету петиції з метою проведення референдуму за народною ініціативою чи постанови Парламенту про призначення референдуму. Подання здійснює Президент до оголошення референдуму, а справа розглядається протягом 60 днів (ст. 125 б);

- розгляд справ про скарги органів місцевого самоврядування на незаконне втручання держави до їх права на самоврядування (ст. 127а). Наділення таким повноваженням має сприяти реформі публічного

управління, зміцненню місцевого самоврядування та гарантій його функціонування.

Суть інших змін, що стосуються питань юрисдикції Конституційного Суду, такі:

- встановлено загальнообов'язковий характер тлумачення Конституційним Судом Конституції і конституційних законів із спірних питань (ст. 128);

- визначення конституційності та законності виборів Президента та встановлення відповідності Конституції і конституційним законам рішення про виголошення надзвичайного стану та інших рішень, що впливають із нього (ст. 129);

- зміна складу Конституційного Суду (13 членів, а не 10 як раніше) та терміну повноважень суддів – з 7 до 12 років (ст. 134). Збільшення терміну повноважень суддів робить їх незалежними, а даний орган деполітизованим. Принагідно зазначимо, що зміни торкнулися і кількості кандидатів на посаду суддів Конституційного Суду. Тепер чисельність кандидатів повинна у два рази перевищувати кількість вакантних місць – тобто їх має бути не менше 26 чоловік. Цією статтею регламентовано:

- одна і та ж особа не може призначатися на посаду судді Конституційного Суду більше одного разу, що засвідчує врахування досвіду демократичних країн Європи;

- надання права давати згоду на кримінальне переслідування та взяття під варту суддів і Генерального прокурора, а в разі, якщо він такої згоди не дасть, кримінальне переслідування або взяття під варту щодо названих посадових осіб під час виконання ними своїх повноважень є неможливим (ст. 136).

У ході конституційної реформи були внесені зміни щодо інституту Президента (ст. 102). дана стаття зазнала суттєвої редакції та значних доповнень. Серед них і конституційне повноваження глави держави: він призначає і звільняє суддів Конституційного Суду, голову і заступника голови та приймає присягу суддів Конституційного Суду (пункт «с» ст. 102).

Важливо виокремити і таку інновацію, внесену до Конституції СР, як новий тип скарги, що забезпечує захист основних прав і свобод фізичних і юридичних осіб, якщо рішення про захист цих прав і свобод не виносить інший суд (принцип субсидіарності). З цього приводу Голова

РОЗДІЛ I.

СУДОВА СИСТЕМА ЯК ОСНОВНИЙ ГАРАНТ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ

Конституційного Суду Словацької Республіки Я. Мазак зазначає, що новий тип конституційної скарги є ефективним внутрідержавним засобом захисту основних прав і свобод, що використовується як останній засіб захисту перед зверненням до Європейського Суду з прав людини [8].

Конституційний Суд, задовольнивши скаргу, своїм рішенням може присудити фізичній чи юридичній особі, права яких були порушені, відповідно грошову компенсацію. Основною процесуальною передумовою присудження компенсації є встановлення порушення основних прав і свобод. Сума компенсації залежить від розсуду Конституційного Суду, характеру спору, конкретних обставин справи, ступеня порушення основних прав і свобод, тривалості порушення та в певній мірі опирається на рішення Європейського Суду з прав людини з аналогічних справ.

Отже, внесені зміни і доповнення, що торкаються Конституційного Суду, полягають у розширенні юрисдикції даного органу і тим самим зміцнили його конституційні позиції, що дає Суду гарантії належного функціонування і незалежності від інших органів влади та політичних партій.

Необхідно також зазначити, що Конституційним Законом № 323 від 2002 року знову було розширено повноваження Конституційного Суду, яке набрало чинності з 1 червня 2004 року. Суду надано право встановлювати конституційність і законність виборів до Європарламенту. Це обумовлено вступом Словацької Республіки до Євросоюзу та обранням 13 червня 2004 року 14 представників від Словаччини до Європарламенту. Законом також визначено несумісність наявності двох мандатів – депутата Національної Ради Словацької Республіки і Європарламенту [9].

Яскравим прикладом реалізації і захисту конституційних прав і свобод (ст. 127 Конституції) є рішення Конституційного Суду, пов'язані безпосередньо із захистом прав національних меншин. Прийняті рішення мають вагомий авторитет для забезпечення і реалізації конституційних прав національними меншинами та етнічними спільнотами, а також є свідченням верховенства Конституції та пріоритету прав і свобод людини і громадянина в Словацькій Республіці.

Принагідно зазначимо, що захист конституційних прав національних меншин і етнічних спільнот здійснюється, як правило, судами загальної юрисдикції. Однак право звернення в Конституцій Суд, відповідно до

спеціально передбаченої процедури, в значній мірі підвищує рівень захищеності конституційних прав.

Про ефективність функціонування Конституційного Суду Словацької Республіки з часу його створення можна судити з проведеної роботи.

За перший період роботи Конституційного Суду Словацької Республіки до його провадження поступили подання з приводу захисту законних прав та інтересів населення, зокрема вони стосувались вживання рідної мови, створення національного Абовського культурного центру.

Характерною особливістю роботи Конституційного Суду другого періоду є зростання кількості різного роду позовів відповідно ст. 127 Конституції щодо незаконних рішень, прийнятих центральними та місцевими органами державної влади і органами місцевого самоврядування, якими були порушені основні права та свободи громадян.

До Конституційного Суду надійшло 775 позовів. Станом на початок 2005 року їх було 2041, із яких про порушення судами загальної юрисдикції прав і свобод громадян – 968, що дає можливість оцінити Суд як «народний суд з прав людини» [10]. В той же час зростання справ призводило до їх довготривалого розгляду. Активність була ускладнена і наявністю неповного складу суддів. Така ситуація склалася у зв'язку з тим, що Національна Рада Словаччини не змогла визначитися з кандидатами на посаду суддів і подати їх на затвердження Президенту. І тільки в лютому 2007 року Конституційний Суд був повністю укомплектований.

Справи фізичних та юридичних осіб стали основними справами розгляду Конституційним Судом. Доречно відзначити, що в останні роки обґрунтованість звернення до Суду зросла, що стало наслідком зменшення відхилень поданих позовів. Наприклад, у 2004 році згідно § 23 Закону «Про Конституційний Суд», ним відмовлено у провадженні справ на 28,3 %, у 2003 році цей відсоток сягав 36,2. Суд виніс рішення з 778 справ: у 2002 р. – 74, 2003 р. – 262, 2004 р. – 442. На даний показник впливає і такий фактор як матеріально-технічна база Суду (тільки у 2003 і 2004 роках йому було видано 26 млн. 664 тис. крон.) [11].

Аналіз справ, що надходять до Конституційного Суду, засвідчує: громадяни все частіше звертаються з приводу порушень їх конституційних прав безпосередньо у процесі судового розгляду справи, зокрема п. 2 ст. 48 (кожен має право на те, щоб його справа розглядалася публічно, без

РОЗДІЛ I.

СУДОВА СИСТЕМА ЯК ОСНОВНИЙ ГАРАНТ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ

необґрунтованих зволікань, а також право бути присутнім під час процесу та заперечувати будь-яке свідчення, що додається) та прав і свобод, що їм гарантують міжнародні угоди, договори, пакти, конвенції та інші нормативно-правові акти. Кількість таких звернень останнім часом збільшується: у 2003 році їх було 849 (41,5 % від загальної кількості справ), а в 2004 році цифри відповідно такі – 968 і 47,4[12].

Станом на травень 2009 року у Конституційному Суді, як зазначила голова Конституційного Суду Словаччини Івета Мацейкова, знаходилися 540 нерозглянутих справ. Із них одна справа 2005 року, три – 2006, та 17 – 2007 років. Значна частина останніх звернень стосується процедури проведення виборів Президента, депутатів до Національної Ради, органів територіального самоврядування. Із 140 звернень щодо порушень на останніх виборах в органи територіального управління Конституційний Суд визнав недійсними вибори у 16 містах і населених пунктах Словаччини [13].

На урочистостях із нагоди 10-річчя Конституційного Суду Президент Словаччини Р. Шустер у березні 2003 року зазначив: Конституційний Суд країни пройшов важкий шлях становлення і визнання, але він і надалі повинен бути незалежним від тиску на нього політичних партій, засобів масової інформації та представників олігархічних структур [14].

Дані опитування громадян засвідчують, що довіра до Конституційного Суду складає 60 %. Громадяни країни сприймають Суд як цілком незалежний орган. Інші інститути (Парламент, Президент, Уряд) мають від 20 до 30 відсотків довіри у громадян [15].

Утворення Конституційного Суду у незалежній Словаччині заклало фундамент конституційному судочинству як гаранту охорони конституційності. Даний інститут відокремлений від системи загальних судів і представляє собою специфічну форму судочинства, що характерна для судових систем таких європейських країн як постсоціалістичних Польщі, Угорщини, так і з розвинутим інститутом конституційного контролю – Франції, Італії тощо.

Усвідомлення владою ролі Конституційного Суду в системі розвитку демократичної держави та в правовій системі зумовило створення цього органу вже у перші місяці незалежності держави та створення незалежних умов його функціонування.

Конституційному Суду Словацької Республіки, на відміну від Конституційного Суду України, наявні ще повноваження здійснювати

контроль за законністю нормативно-правових актів, які видаються органами державної влади та органами місцевого самоврядування.

Дана інституція є головною основою демократичного режиму. Її рішення та їх результативність сприяли і сприяють стабільності демократії, консолідації суспільства.

Конституційний Суд став стабілізатором політичного життя в країні і основним арбітром у вирішенні суперечностей між гілками влади та захисту прав і свобод громадян.

За перший термін свого функціонування (1993 – 2000 рр.) Конституційний Суд у переважній більшості розглядав справи (всього надійшло 775 звернень), що стосуються повноважень гілок влади, виборчого процесу та ролі партій у ньому, вирішення основного зовнішньополітичного напрямку країни – вступу і набуття повноправного членства в НАТО і Євросоюзі, основних прав національних меншин, що обумовлено, на наш погляд, процесами консолідації демократії в країні. За висновками Голови Конституційного Суду Словаччини Я. Мазака, парламентська меншість (опозиція), партії і рухи, користуючись правом звернення до Конституційного Суду, перенесли політичну боротьбу із Парламенту до Суду, оскільки більшість не визнавала принцип верховенства права [16].

Протягом другого терміну (з 2001 року по сьогодні) перевищував розгляд справ у соціальній, економічній, культурній та інших сферах життєдіяльності.

Діяльність Конституційного Суду Словацької Республіки та його реформування можуть слугувати прикладом народним депутатам Верховної Ради України щодо реформування Конституційного Суду України в плані організаційної структури, обсягу юрисдикції, поділу повноважень та процедури провадження, що сприятиме гармонізації життя країни, зміцненню і розширенню демократії, незалежності владних гілок та подальшого формування правової свідомості і правової культури всіх суб'єктів правовідносин.

1.2. Суди загальної юрисдикції

Функцію захисту прав і свобод людини і громадянина виконують і Суди загальної юрисдикції. Суди – це одна з основ правової держави. Вони

РОЗДІЛ I.

СУДОВА СИСТЕМА ЯК ОСНОВНИЙ ГАРАНТ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ

виступають як один із вагомих механізмів гарантій захисту і забезпечення прав і свобод людини, а тому демократичні суспільства обстоюють право на справедливий суд.

Однією з функцій демократичної правової держави є функція з охорони прав і свобод людини та громадянина. В її основі лежить положення – людина є найвищою цінністю держави і суспільства. Захист прав і свобод людини і громадянина віднесений у Словацькій Республіці і до судів загальної юрисдикції, які наділені відповідними повноваженнями.

Система судів, їх юрисдикція та порядок судочинства в Словаччині обумовлені законами. Основні положення судової системи врегульовані Конституцією держави (ст. 141-148). За положеннями Основного Закону «правосуддя у Словацькій Республіці здійснюється незалежними і неупередженими судами», воно «є незалежним від інших органів влади на всіх рівнях» (ст. 141). Щодо юрисдикції судів, то вони «ведуть цивільні та кримінальні справи і переглядають рішення, прийняті органами державного управління» (ч. 1 ст. 142), але «якщо суд встановлює, що нормативний акт суперечить законові, то розгляд справи відкладається і подається петиція до Конституційного Суду» (ч. 3 ст. 144) [17].

Система судів загальної юрисдикції функціонувала на основі федерального Закону «Про суди і суддів» (№ 335/1991 р.). Після проголошення незалежності Словаччини судова система не зазнала істотних змін. На середину 90-х років вона становила триступеневу систему:

- Найвищий (Верховний) Суд Словацької Республіки. Він розглядав справи у касаційному провадженні щодо справ, розглянутих у першій інстанції крайовими судами, проводив нагляд за законністю прийнятих рішень нижчестоящими судами та забезпечував єдність у застосуванні судами законів на всій території країни;

- крайові (обласні) суди. На цей період їх було 8. Вони приймають рішення як суди другої інстанції у справах, рішення по яких прийнято судами першої інстанції. Правда, у визначених законом випадках, вони розглядали справи і в першій інстанції;

- окружні (районні) суди – найнижча ланка судової системи Словаччини. Вони розглядали справи у першій інстанції. Всього їх було 55 [18].

Значні зміни в судовій системі відбулися у 2001 році в ході конституційної реформи. Цілий ряд змін і доповнень стосувався глави 2 частини 7 «Суди Словацької Республіки» Конституції Словаччини. Новою статтею 141а було врегульовано порядок формування та надання нових повноважень Судовій Раді, зокрема статусу конституційного органу, що значно підвищувало ефективність її діяльності. Формування даного органу за участі Загальних Зборів суддів, Президента, Парламенту та Уряду унеможливив здійснення впливу на нього з боку владних гілок та його політизації. Повноваження Судової Ради в ч. 3 ст. 141 «а» (подання Президенту пропозицій: на призначення суддів та їх звільнення; щодо кандидатів на посаду голови і заступника Верховного Суду та їх звільнення; щодо кандидатів на призначення на посади суддів, які від імені Словаччини входять до міжнародних судових органів. Крім того, вона обирає і звільняє голів та членів дисциплінарних сенатів, бере участь у підготовці проекту бюджету Верховного Суду Словацької Республіки у ході складання проекту державного бюджету та приймає рішення щодо місця роботи судді та його переведення до іншої місцевості) сприяють поліпшенню роботи судів загальної юрисдикції.

Серед інших змін відзначимо такі:

- скориговано обсяг юрисдикції судів. Вони приймають рішення в цивільно-правових і кримінально-правових справах, перевіряють законність рішень органів публічної влади і законність рішень, заходів або іншої діяльності публічної влади (ч. 1 ст. 142);

- змінено порядок притягнення суддів до кримінальної відповідальності. Нововведена ч. 3 ст. 136 визначає: згоду на кримінальне переслідування судді чи взяття його під варту можливе лише за згоди Конституційного Суду, а не як раніше – за згодою Парламенту;

- умови призначення і звільнення суддів судів загальної юрисдикції та термін їх повноважень (ст. 145). Суддею може бути громадянин Словаччини, який має вищу юридичну освіту і досяг 30 річного віку. Суддів призначає і звільняє Президент на основі пропозиції Судової Ради уже без обмеження терміну, чим було скасовано порядок першого призначення судді з обмеженим строком повноважень у 4 роки;

- змінився порядок призначення на вищі посади у судовій системі та термін повноважень суддів (ст. 145 нової редакції). Голову і заступника

Р О З Д І Л І.

СУДОВА СИСТЕМА ЯК ОСНОВНИЙ ГАРАНТ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ

голови Верховного Суду призначає Президент на основі пропозиції Судової Ради строком на 5 років із суддів Верховного Суду. Однак одна й та сама особа не може займати вказані посади більше двох строків підряд;

- розширено перелік видів діяльності, що підпадають під дію правил несумісності (ч.ч. 2, 3 ст. 145а). Виконання суддею своїх повноважень є несумісним із виконанням повноважень в іншому органі публічної влади, членства в політичній партії чи політичному русі, зайняттям підприємницькою діяльністю або іншою господарською, крім управління власним майном, заняттям науковою, педагогічною та літературною творчістю і членства у Судовій Раді;

- підстави і процедура звільнення судді (ст.ст. 146, 147). Суддя може піти у відставку за власною ініціативою, подавши письмове прохання на ім'я Президента. У цьому разі повноваження судді припиняються закінченням календарного місяця, в якому подано прохання. Президент за пропозицією Судової Ради може звільнити суддю через такі обставини:

- на основі обвинувального вироку суду, який набрав законної сили;
- на підставі рішення дисциплінарного сенату про поведінку судді, яка є несумісною з виконанням його повноважень;

- якщо стан здоров'я тривалий час (не менше одного року) перешкоджає судді належно виконувати свої повноваження;

- якщо судді виповнилося 65 років;

- суддя користується правом недоторканості. Це право прирівняне за змістом до права недоторканості до члена парламенту з тією різницею лише, що згоду на кримінальне переслідування надає Конституційний Суд, а не Національна Рада;

- переведення судді з однієї посади на іншу та переведення до іншої місцевості. Ця процедура здійснюється за поданням Судової Ради пропозицій Президенту.

До інших змін, що стосуються суддів, необхідно віднести і конституційні зміни, зокрема ст. 102. Пунктом «с» даної статті Президенту надано право призначати і звільняти суддів, голову і заступника голови Верховного суду, генерального прокурора і трьох членів Судової Ради та приймати присягу суддів Словацької Республіки.

У рамках реформ конституційним законом від 23 лютого 2001 року було створено нову інституцію – Судову Раду. До Конституції була внесена

стаття 141 «а», що визначила завдання даної інституції, а саме: подання Президенту країни пропозицій, щодо кандидатур на призначення на посади суддів та на адміністративні посади в системі судів загальної юрисдикції. Рада повинна підвищити ступінь незалежності судової влади [19].

Не без підстав зазначають дослідники, що реформа судової системи Словацької Республіки, проведена у 2001 році, стала найґрунтовнішою після 1993 року. Всі її складові спрямовані на забезпечення інституційної незалежності судів загальної юрисдикції та підвищення ефективності правосуддя [20].

Реформування судової системи відбулося й після 2001 року. Основною метою найновіших реформ є оптимізація судової системи Словацької Республіки, зокрема, зменшення кількості судів та їх укрупнення, що призвело до спеціалізації суддів в окремих галузях правопорядку. Усе це має спричинити ефективність роботи суддів та об'єктивного і імперативного розгляду справ.

У 2002 році прийнятий Закон «Про Судову Раду Словацької Республіки», яким визначено її склад і повноваження. Вона складається з 18 членів. Половину з них обирають судді, другу половину делегують Парламент, Президент та Уряд. Очолює Судову Раду голова Верховного суду, кандидатуру якого подає Судова Рада, а затверджує Президент [21].

З метою оптимізації роботи судової системи був прийнятий Закон № 371/2004 [22]. Закон вступив у дію з 2005 року. На першому рівні судової системи знаходяться окружні (районні) суди, на другому – крайові (обласні), на третьому – Найвищий Суд Словацької Республіки.

Кількість районних судів зменшилася з 55 до 45, залишено 8 обласних [23].

Розширив систему судочинства Словацької Республіки Закон 458/2003, яким було створено нові судові інстанції – Спеціальний суд та раду спеціального прокурора [24].

До функцій даного суду відноситься розгляд справ, що стосуються корупції та організованої злочинності. Відповідно до закону в обох інституціях працюють лише особи, які пройшли відповідну перевірку через управління національної безпеки.

Під юрисдикцію спеціального суду, згідно § 15 а підпадають:

- депутати Народної Ради;
- члени Уряду;
- судді;
- прокурори;
- громадський захисник прав;
- керівник Словацької інформаційної служби;
- члени банківської ради Національного банку Словаччини та інші особи.

Незважаючи на те, що Конституційний суд Словацької Республіки займає найвищу сходинку в ієрархії судочинства країни, його судді теж попадають під юрисдикцію спеціального суду. Зауважимо, що утворення спеціального суду суперечить Конституції Словацької Республіки, адже в країні судочинство здійснюють тільки суди загальної юрисдикції (районні, обласні), Верховний та Конституційний суди. Утворення Спецсуду є алогізмом, оскільки судова система, визначена Конституцією Республіки, взагалі не передбачає інших судів, а тому дана інституція не має права на існування.

З приводу законності Спеціального суду у 2009 році Конституційний суд розглядав справу стосовно його статусу. Ця справа набрала найбільшого розголосу в країні. Як зазначила голова Конституційного Суду Івета Мацейкова, судді Конституційного Суду заявляють і налаштовані скасувати Спецсуд як інструмент тоталітаризму [25].

17 липня 2009 року на підставі висновку Конституційного Суду Словацької Республіки № 290 від 20 травня 2009 року Спеціальний суд припинив свою діяльність [26]. Того ж дня Народною Радою Словацької Республіки був прийнятий закон про Спеціалізований кримінальний суд, який став його правонаступником. Даний суд є незалежною інституцією із спеціалізованими повноваженнями в галузі кримінального права, спрямованими на боротьбу із корупцією та організованою злочинністю, зокрема стосовно таких злочинів як убивство, хабарництво, корупція, створення та організація діяльності злочинної групи або терористичного угруповання, особливо тяжких злочинів, скоєних злочинною чи терористичною групами, злочини проти власності та економічні злочини, якщо таким злочином заподіяно шкоду або отримано користь не менш як на 6650000 євро [27].

Новинкою в цивільному процесі став Закон № 420/2004 «Про медіатора (посередника)». Він змінює статус медіаторів та процес розгляду справ поза судом у галузі цивільних, шлюбно-сімейних та трудових відносин. Суд може запропонувати позивачам звернутися за вирішенням справ до медіатора [28].

Напередодні вступу Словаччини до Євросоюзу накопичилося чимало проблем у судовій системі країни. Найхарактерніші і системні такі:

- затягування строків розгляду справ;
- недостатній рівень юридичної підготовки суддів;
- корупція в судовій системі;
- етика суддів;
- втручання політиків у роботу суддів;
- відсутність єдиної інформаційної бази;
- невміння більшістю суддів використовувати комп'ютери в судовому діловодстві і т.п.

Громадський захисник прав Словаччини зазначає, що суддя приймає рішення з огляду на реакцію влади, політиків, впливових осіб і т.п. При цьому він не несе ніякої відповідальності, а розгляд справ затягується. Наприклад: до 3 років – 42 %, 5 – 27%, 10 – 18 %, 15 – 10 % і більше 15 років – 3 % [29].

Це призвело до того, що у 2004 році відбулася і новелізація цивільного судового порядку. Законом №428/2004 внесені зміни з приводу підготовки судових засідань та оперативності розгляду ним справ. Судді зобов'язані проаналізувати справу протягом 9 місяців або до дня її розгляду і винести рішення так, щоб справа була розглянута вже на першому засіданні суду [30].

Значних змін зазнала судова реформа згідно прийнятого 9 грудня 2004 року Національною Радою Словаччини Закону №757/2004 «Про суди». Зміни і доповнення багатоаспектні. Вони торкаються загальних засад судів, їх функціонування та системи судочинства, проблем внутрішньої організації судів та розгляду у них справ, самоврядування та розподілу бюджету судам [31].

Відповідно § 5 даного закону систему судів Словацької Республіки складають: районні, обласні, Найвищий суд, Спеціальний суд, військові суди. До останніх входять військові районні та Вищий військовий суд.

11 лютого 2009 року Народна Рада Словацької Республіки прийняла закон 359, згідно якого військові суді припинили свою діяльність з 1 квітня

РОЗДІЛ I.

СУДОВА СИСТЕМА ЯК ОСНОВНИЙ ГАРАНТ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ

2009 року. Головними причинами припинення діяльності даних судів стало звуження сфери їх юрисдикції та їх низькою затребуваністю. Функції військових судів віднесені до загальних судів [32].

Часткові зміни до закону 757/2004 вніс Закон 517 від 5 листопада 2008 року [33]. Пункт 4 § 12 Закону зобов'язує голову суду скликати пленум, якщо цього письмово вимагає не менше третини суддів або більше половини членів судової ради з приводу виконання порядку денного. Якщо пленум протягом десяти днів не був скликаний головою суду, його вправі скликати голова суддівської ради або заступник голови даного суду. При відсутності такої ради це може зробити пленум іншого суду, який за статусом є вищим.

Історично в Словаччині склалося так, що адміністративні процеси ніколи не координувалися на рівні всієї судової системи. Через те судочинство здійснювалося в окремих судах автономно. Судді призначалися до ведення справ по різному: в одних судах справи подавалися суддям на ротацийній системі, в інших – голова суду розподіляв справи суддям за власним уподобанням. В обох випадках така система не була захищена від зловживань і корупції і дозволяла заявникам на вибір конкретного судді для здійснення судочинства.

З метою ефективної роботи судових органів, зокрема прискорення розгляду справ та подолання корупції в системі судочинства країни Міністерство юстиції Словаччини у 2003 році по всій країні ввело єдину автоматизовану інформаційну систему управління судовим діловодством. Програмне забезпечення дало можливість не тільки автоматизовано (на основі випадкового вибору) розподіляти справи і вибрати суддю, але й винести на порядок дня судових засідань для цивільних справ і окремо для арбітражних. Крім цього, прикладне програмне забезпечення для управління судовим діловодством інтегровано з іншими інформаційними системами, а саме: юридичною інформаційною системою, реєстром юридичних осіб, базою даних із банкрутства і судовими стягненнями.

Тепер, при зверненні заявника або його адвоката до суду для подачі цивільного позову, всі відомості вводяться в інформаційну систему з управління судовим діловодством і зберігаються у вигляді електронного документу. Заявнику дається номер справи та ім'я головуючого судді, який призначається на основі вибору комп'ютером. Така операція займає від трьох до п'яти хвилин. Як зазначає Сюзанна Каянова, якщо суддя з деяких причин

не може розглядати дану справу (родинні зв'язки або інші вагомні причини), то справа знову повертається на етап автоматизованого вибору іншого судді [34].

Зазначимо, якщо до цього часу процедури судочинства в Словаччині були надзвичайно складні і затягнуті, то з введенням даної юридичної інформаційної системи отримано такі переваги:

- прискорення і підвищення ефективності діловодства;
- прискорення прийняття судових рішень;
- створення середовища, що перешкоджає корупції та виключає можливість претензій щодо упередженого ставлення суддів до справи;
- прозорість з розширеними можливостями доступу до відкритих реєстрів;
- можливість подальших реформ і розвитку прикладного програмного забезпечення.

Покращенню функціонування судової системи, усунення недоліків у її роботі і необхідність запобігання політичного втручання в діяльність судових органів, поведінки суддів, їх професіоналізму та довіри населення до правосуддя сприяли також заходи Асоціації суддів країни, прийняті у квітні 2010 року та розроблений і опублікований Міністерством юстиції Кодекс етики суддів у липні 2010 року. У них запропонований громадський контроль за діяльністю судочинства, обов'язкове інформування про всі судові рішення через мережу Інтернет, введення регулярної оцінки роботи суддів.

Після парламентських виборів 2010 року нова влада почала серію реформ судової системи з метою забезпечення швидкого та справедливого розгляду справ. 1 лютого 2011 року був прийнятий закон, що містив у собі дев'ять ключових поправок, які набули чинності 1 травня 2011 року та 1 січня 2012 року. Серед них:

- публікація судових рішень в мережі Інтернет;
- посилення відповідальності за порушення норми щодо незалежного розподілу справ у суді;
- оцінювання роботи суддів кожні п'ять років із проведенням аналізу десяти-п'ятнадцяти, прийнятих ними судових рішень [35].

У порівнянні з Україною на сьогодні в Словацькій Республіці не має системи адміністративних судів. Наступною реформою, запланованою нинішньою владою, є їх створення [36].

Суди загальної юрисдикції є основним гарантом основних прав і свобод, які розглядають скарги фізичних і юридичних осіб на дії та рішення органів публічної влади, якими порушуються основні права і свободи. Незалежний та неупереджений суд є основою держави. Гарантії незалежності судової влади коштують набагато дешевше і суспільству, і державі, ніж нерозвинута судова система із залежними від адміністрації суддями.

Зміни, що відбулися в плані реформування судової системи Словаччини, крім введення нової судової інстанції Спеціалізованого суду, носять системний характер і спрямовані на довіру до судової системи країни, справедливого і оперативного розгляду звернень громадян, оскільки на сьогодні рівень громадян до судочинства низький. Він складає всього 30 відсотків. Країна за цим показником займає 22 місце в Європейському Союзі [37].

1.3. Європейський Суд з прав людини як міжнародний механізм захисту прав і свобод громадян Словаччини: процедури та його ефективність

Захист прав на міжнародному рівні – одна з важливих галузей права, яка «визначає обов'язки держав по забезпеченню всім людям, незалежно від раси, мови, релігії, статі, основних прав і свобод» [38]. Сьогоднішня практика надає індивіду можливість на безпосередній (прямий) контакт із судовими та несудовими міжнародними організаціями, що здійснюють функції захисту і контролю прав людини. Це один із основних принципів сучасного міжнародного права, що створює умови для ефективного захисту прав [39].

У європейській системі захисту прав і свобод людини в першу чергу слід виділити такий дієвий механізм як Європейський Суд з прав людини, який функціонує з 1959 року. Він забезпечує судові гарантії дотримання закону, розтлумачує застосування Угод. Інтеграція законів Співтовариства в системи судочинства держав-членів засвідчує, що громадяни, органи адміністративної влади та суди всіх держав-членів прийняли ці закони, зрозумівши їх цінність, і застосовують як єдине зведення правил, на

дотримання яких люди можуть розраховувати в своїх національних судових установах.

На підставі ст. 35 Європейської конвенції про захист прав людини і основних свобод Суд може брати справу до розгляду лише після того, як було вичерпано всі національні засоби правового захисту, згідно із загально визнаними принципами міжнародного права, і впродовж шести місяців від дати прийняття остаточного рішення на національному рівні» [40]. До Суду можуть звертатися держави-члени, інституції Співтовариства, фізичні та юридичні особи. Він є гарантом єдиної інтерпретації законів Співтовариства в усіх країнах-членах шляхом тісної співпраці з національними судами та трибуналами.

Сьогодні Європейський Суд з прав людини – це єдиний у світі міжнародний суд, до якого особа може звертатися зі скаргою на державу щодо порушення її прав і свобод.

Рішення Суду є остаточним і обов'язковим до виконання країнами-членами. Закони Співтовариства стали реальністю для громадян. Це стимулює дані країни коригувати або вносити докорінні зміни в своє діюче законодавство. А тому нові члени Європейського Союзу мають внести у своє законодавство відповідні зміни, що впливають із прецедентного права, створюваного рішеннями Суду. Тобто, вони зобов'язані привести закони до вимог європейських стандартів. Нагляд за виконанням рішень Суду здійснює Рада Європейського Союзу. Європейський Суд з прав людини, маючи субсидіарний характер, «може служити, – зазначає Роль Рисдал, – останнім притулком для громадян. – Ніхто не повинен розраховувати отримувати від нього більше, ніж сприяння виконання національними судами їх завдання по захисту прав людини» [41].

У 1993 році на Віденському саміті було ухвалено рішення про створення нової структури Суду, яка змінила двоступеневу систему. У такому реформуванні новий Європейський Суд з прав людини почав своє судочинство 1 листопада 1998 року. Авторитет Європейського Суду серед громадян незаперечний. Про віру в нього свідчить щорічна кількість звернень (див. табл. 1.) [42].

Таблиця 1

**Кількість прийнятих справ до розгляду у Європейському Суді
(станом на 1 січня 2010 р.)**

№ з/п	Роки	Кількість справ
1.	1958-1998	45000
2.	1999	8400
3.	2000	10500
4.	2001	13800
5.	2002	28200
6.	2003	27200
7.	2004	32500
8.	2005	35400
9.	2006	39400
10.	2007	41700
11.	2008	49900
12.	2009	57100
Разом		389100

Більше половини звернень стосувалися порушення ст. 6 Конвенції (справедливе судове вирішення) та ст. 1 Протоколу № 1 (право на захист власності). Вісім відсотків складають положення ст. ст. 2 і 3 Конвенції (право на життя, заборону тортур, антигуманна нелюдська поведінка, що принижує гідність особи).

У зв'язку з великим напливом скарг Суд розробив в останні роки нову процедуру – так звану «пілотну справу». Суть її полягає в тому, що багато скарг мають ідентичні проблеми або системні проблеми, тобто ті, що виникають у результаті невідповідності національного законодавства положенням Конвенції.

Відповідно до нової процедури Суд розглядає одну або декілька аналогічних скарг і виносить по «пілотній справі» постанову, а також відкладає на визначений термін розгляд цілої серії подібних скарг. У постанові з «пілотної справи» Суд закликає державу відповідача привести національне законодавство у відповідність до положень Конвенції. З цією метою Суд визначає загальні заходи з усунення даного порушення у інших аналогічних справах.

13 травня 2004 року був прийнятий Протокол № 14 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, основна мета якого – підвищення ефективності роботи Європейського Суду у зв'язку із збільшенням кількості скарг та вступом до Ради Європи нових держав [43]. Він набрав чинності 1 червня 2010 року. Народна Рада Словацької Республіки ратифікувала даний протокол 14 грудня 2006 року.

Протоколом були внесені зміни до Конвенції. Це в першу чергу стосувалося терміну повноважень і процедури звільнення з посади суддів. Відповідно до внесених змін судді обираються терміном на 9 років і не можуть бути переобрані. Їх термін повноважень закінчується після досягнення 70 річного віку. Жоден суддя не може бути звільнений з посади, якщо тільки інші судді більшістю у дві третини голосів не ухваллять рішення про його невідповідність установленим вимогам (ст. 23).

Зміни стосувалися і складу Суду, Комітетів та Палат. Стаття 26 Конвенції зазначає, що для розгляду переданих справ Суд засідає у складі одного судді, Комітетами у складі трьох суддів, Палатами у складі семи суддів і Великою Палатою у складі сімнадцяти суддів. Палати Суду створюють Комітети на встановлений строк.

Відбулися зміни і в плані компетенції суддів, які засідають одноосібно. Суддя, відповідно до статті 27 Конвенції, який засідає одноосібно, може визнати неприйнятною або вилучити з реєстру справ заяву, подану згідно зі ст. 34 (індивідуальні заяви), якщо таку ухвалу може бути винесено без додаткового вивчення. Така ухвала є остаточною. Даний суддя, якщо не оголошує заяву неприйнятною або не вилучає її з реєстру справ, передає її до Комітету або Палати для подальшого розгляду.

Словацька Республіка, вступивши до Ради Європи, взяла на себе і відповідні зобов'язання, в тому числі і про реорганізацію контролю механізму за дотриманням прав і свобод громадян, зокрема, визнала обов'язкову юрисдикцію Європейського Суду з прав людини.

Відповідно до ратифікації Словаччиною Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод і протоколів, правоохоронні та судові органи країни повинні на практиці застосовувати в спірних ситуаціях стандарти даної конвенції, які повинні бути глибоко вивчені самими суддями і працівниками правоохоронних органів.

Статті Європейської конвенції та положення міжнародних договорів, як ми вже зазначали в роботі, кореспондуються із законодавством Словацької Республіки.

Словаччина визнала право громадянина на звернення до Європейського Суду з прав людини відповідно до ст.ст. 32 та 46 Конвенції.

Тим самим громадянам Словаччини для захисту своїх прав надано додаткові можливості, оскільки Європейська конвенція з прав людини наділяє їх правом безпосереднього звернення до Європейського Суду, як до одного з основних міжнародних органів на сьогоднішній день, що забезпечує захист прав і свобод людини і громадянина. Саме Європа, зазначає Ю. Шемшученко, стала провісницею нових підходів до інтеграції народів і забезпечення прав людини. Європейська конвенція про захист прав людини та основоположних свобод, прийнята 4 листопада 1950 року в Римі, оновила саме поняття міжнародного правопорядку, передбачила можливість подання індивідуальних позовів до Європейського Суду з прав людини [44].

Зазначимо, що Рішення Європейського Суду з прав людини є обов'язковим для виконання Словаччиною відповідно до ст. 46 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та протоколів до неї, а також для України [45].

Із приводу застосування національними судами Конвенції та практики Суду як джерела права, слушно зауважив завідувач лабораторії прав людини Академії правових наук України, професор Львівського університету П. Рабінович: «Практика Суду розвивається за відверто прецедентним принципом. А тому знання й урахування прецедентних рішень Суду, засвоєння специфіки його професійного мислення, його «правового менталітету» – одне з найактуальніших завдань, що постають нині перед суддями та будь-якими іншими суб'єктами захисту прав людини ...» [46].

Необхідно виокремити і такий аспект у діяльності Євросуду як розгляд справ, насичених моральними поняттями. Суд вважає, що він, як і національні суди, також не оминає проблем моральності. Тому, як зазначає

Петро Рабінович, є цілком природним, що Суд, застосовуючи «моральні» статті Конвенції, вдається до власне моральної аргументації. Однак моральна аргументація Суду ніколи не прагне узаконити, абсолютизувати моральну норму певного змісту – встановити, так би мовити, євро норму моралі [47].

Європейський Суд виходить із незаперечних реальних фактів, а саме: у різних країнах пануючі моральні приписи не завжди співпадають, а тому визнати за єдино прийнятий, загальнообов'язковий лише якийсь один з них було б недемократичним і недоцільним. Із аналізу прийнятих Судом рішень, випливає, що органи державної влади, безпосередньо стикаючись із життєвими реаліями своїх країн, у принципі мають більше можливостей визначитися щодо точного змісту моральних вимог. Такий підхід Суду пояснюється тим, що сама Конвенція (статті 8-11) дозволяє державам-учасникам запроваджувати національними законами окремі обмеження деяких прав людини в інтересах захисту саме моральності. Не можна не погодитися і з таким твердженням провідного дослідника у галузі прав людини П. Рабіновича, що сама практика Суду поступово сформулювала специфічні пізнавальні тенденції, вивчення і врахування котрих здатне сприяти розв'язанню цієї проблеми також і іншими суб'єктами, зокрема національними судами, а конкретний аналіз конкретної ситуації – є фундаментальне, засадниче кредо Євросуду, а такий принцип становить стержень, серцевину діалектичного методу соціального пізнання [48].

Звернення громадян Словаччини до Євросуду є значними (див. табл. 2) [49].

Таблиця 2

Кількість справ, що надійшли до Європейського Суду із Словацької Республіки за останні десять років (станом на 1 січня 2010 р.)

Справи	Роки										Разом
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	
Прийнято	282	343	406	349	403	442	487	347	488	569	4116
Відхилено	102	159	136	277	357	283	130	286	459	357	2546
Разом	384	502	542	626	760	725	617	633	947	926	6662

Тільки за останні десять років до Суду надійшло 6662 заяви. Правда, із них було прийнято до розгляду лише 4116, а 2546 відхилені з різних мотивів.

Для прикладу візьмемо 2004 рік – рік вступу Словацької Республіки до Євросоюзу. Аналіз прийнятих до розгляду заяв (403) і прийнятих по них судом рішень засвідчує, що найбільше скарг стосується порушення прав і свобод людини і громадянина на ефективний засіб правового захисту в національному органі (ст. 13 Конвенції). Наступними ідуть справи про право на свободу та особисту недоторканість (ст. 5), на справедливий суд (ст. 6), на повагу до приватного і сімейного життя (ст. 8), на свободу вираження, поглядів (ст. 10), на захист права власності (ст. 1 Протоколу №1 до Конвенції). Більше 2/3 позовів стосуються затягування процесу судового розгляду справи, що вкрай негативно впливає на імідж Словаччини.

Що стосується загальної картини, то розгляд скарг громадян Словаччини у Європейському Суді був найчастіше спрямований на такі правові аспекти:

- затягування процесу розгляду справ у суді (137);
- право на справедливий суд (17);
- право на свободу, особисту недоторканість та свободу вираження поглядів (15);
- право на судовий захист (15);
- право на повагу до приватного і сімейного життя (11);
- право на захист власності (7).

По одній справі Суд виніс рішення у напрямі застосування тортур, недостатнього розслідування, негуманного, принизливого ставлення до особистості, дискримінації [50].

Дані напрями є показовими з огляду прав і свобод людини і громадянина не лише для Словаччини, а інших країн Євросоюзу та країн, що хочуть стати його членами, в тому числі й Україна.

Принадібно зауважимо, що Україна на сьогодні (лютий 2012 р.) посідає четверте місце за кількістю позовів до Європейського Суду, пропустивши вперед лише Росію, Туреччину та Румунію.

Зростання позовів українських громадян зумовлене в першу чергу із невиконанням рішень українських судів, тривалими розглядами справ та обгрунтованістю терміну тримання під вартою. Найбільша проблема

стосується статті 3 Конвенції, яка забороняє катування, а також пов'язаних із питанням захисту прав власності.

Зауважимо, що Європейський Суд є не лише транснаціональною інституцією у механізмі захисту прав і свобод. Його основна функція – забезпечити в країнах Євросоюзу єдині правила усунення причин, що призводять до порушення основоположних прав і свобод людини і громадянина.

Значення Європейського Суду в сучасних умовах постійно зростає. Міжнародний контроль у сфері захисту прав і свобод людини і громадянина серйозно впливає на ефективність застосування узгоджених норм і принципів міжнародного права, на їх реальне дотримання державами учасниками міжнародних угод. Європейський Суд сприяє уніфікації юридичних систем усіх країн Європи у галузі захисту прав і свобод людини і громадянина.

Діяльність Європейського Союзу забезпечує і засвідчує ефективний демократичний процесу захисту прав людини, сприяння миру, економічному добробуту, культурному розвитку, підвищення якості життя, подальша модернізація і вдосконалення системи механізмів захисту прав, свобод людини і громадянина.

Створення внутрідержавної (національної) та міжнародної систем захисту і контролю за дотриманням прав, свобод людини і громадянина є одним із найбільших досягнень. Контролюючі і захисні механізми вдосконалюються, функції їх розширюються, вони доповнюють один одного і взаємозбагачуються на основі співробітництва. На сьогодні ці механізми мають дії як універсального, так і регіонального характеру. Всі інституції функціонують у конструктивній співпраці на користь громадян.

РОЗДІЛ II.

ПОЗАСУДОВІ ОРГАНИ ТА УСТАНОВИ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ

У рамках національної правової системи захист прав і свобод людини і громадянина може здійснюватися не тільки судовими органами, а й іншими правовими засобами – позасудовими. Це пов'язано з обов'язком держав, які ратифікували Європейську Конвенцію з прав людини (1950 р.), і сприяло становленню сучасної моделі європейської системи захисту прав людини. Правоохоронна функція виступає окремою функцією держави.

Належне місце у системі позасудових засобів Словацької Республіки посідають прокуратура, поліція, інститут омбудсмена та інші органи і установи.

2.1. Прокуратура

З утворенням Чехії і Словаччини як самостійних і незалежних держав реформувався й інститут прокуратури. Чехія не вбачала доцільності не тільки в його реформуванні, а і в його функціонуванні взагалі. Ця інституція була ліквідована, а на її місці був створений новий орган – державне представництво, яке входить до структури Міністерства юстиції. Воно відрізняється від прокуратури щодо його юрисдикції: забезпечує кримінальне переслідування та підтримує державне обвинувачення в суді. Посадові особи державного представництва мають статус недоторканості в обсязі члена парламенту Чехії, що дає змогу ефективного здійснення своїх повноважень.

У державній системі незалежної Словацької Республіки, на відміну від Чеської Республіки, інститут прокуратури зберігся. Прокуратура Словаччини функціонувала на основі Закону «Про прокуратуру» №60/1965 року. Після листопадової революції 1989 року до нього у 1990 році були внесені зміни Законом

№168/1990 [51]. Перед поділом ЧСФР були внесені нові зміни, що стосувалися перетворення даного суб'єкту федерації (прокуратури) в суб'єкт незалежної [52].

Прокуратура Словацької Республіки базується на положеннях ст.ст. 149, 150 та 151 Конституції країни. Ця інституція покликана захищати законні права та інтереси фізичних і юридичних осіб та інтереси держави (ст. 149). Прокуратуру очолює Генеральний прокурор, якого призначає та звільняє з посади Президент за пропозицією Національної Ради країни (ст. 150), а повноваження та обов'язки прокурорів, структура прокуратури визначаються окремим законом (ст. 151).

Як ми вже зазначили, регулювання правової діяльності прокуратури Словаччини декілька разів змінювалося на законодавчому рівні. В умовах незалежної Словаччини Національною Радою країни був схвалений 23 жовтня 1996 року Новий Закон «Про прокуратуру» за № 314/1996, до якого вже через два роки були внесені зміни та доповнення [53].

Цим законом було покладено край дискусіям з приводу окремого статусу прокуратури чи входженням її до структури Міністерства юстиції як у Чехії. На законодавчому рівні було закріплено ст. 2 цього Закону статус прокуратури як незалежного самостійного органу, що охороняє права і свободи як фізичних і юридичних осіб, так і держави. Прокуратура Словаччини складає єдину централізовану систему, де прокурори перебувають у субординаційних відносинах і виконують свої завдання на основах, передбачених законом.

Структуру прокуратури Словаччини згідно Закону складають:

- Генеральна прокуратура, до якої входять складовими Головна військова прокуратура та Реєстр злочинів.
- Крайові прокуратури. Цей статус має і вища військова прокуратура.
- Окружні прокуратури, статус яких мають і гарнізонні військові прокуратури.

Прокуратуру країни очолює Генеральний прокурор, якого призначає та звільняє Президент за поданням Національної Ради (ст. 150 Конституції СР). На дану посаду призначається людина, яка має вищу юридичну освіту, віком не менше 35 років, дає згоду на призначення. Строк повноважень 5 років. Одна і та ж особа може перебувати на посаді Генерального прокурора не більше двох разів підряд. Функції Генерального прокурора припиняються за таких умов:

- закінчення строку повноважень;

- особистого подання прохання про відставку;
- відкликання з посади (ч. 3 ст. 17 Закону).

Генеральний прокурор країни призначає і звільняє з посад прокурорів усіх рівнів. Одночасно із звільненням прокурора Генеральний прокурор призначає його на іншу посаду у відповідному до попереднього відділі та в тій же адміністративно-територіальній одиниці.

Повноваження прокурора припиняються за обставин:

- закінчення строку повноважень;
- подання прохання про відставку;
- у разі звільнення.

Прокурор може бути звільнений з посади за вчинення дисциплінарного проступку, на підставі прийняття рішення про притягнення його до дисциплінарної відповідальності. За Законом «Про дисциплінарну відповідальність прокурорів» від 18 вересня 1996 року прокурор може нести і такі стягнення: догана; зниження посадового окладу не більше 15% строком не більше 3 місяців [54].

Крім цього, прокурора звільняють, якщо ним порушено одну з умов перебування на цій посаді, а саме:

- набув законної сили обвинувальний вирок суду за вчинення прокурором злочину;
- втрата громадянства;
- постійно не проживає на території Словаччини;
- вступив до політичної партії або політичного руху;
- займає іншу оплачувану посаду, займається підприємницькою або іншою прибутковою діяльністю, за винятком управління власним майном і заняттям науковою, педагогічною, літературною чи мистецькою діяльністю;
- відповідно до рішення суду, що набуло законної сили, його визнано недієздатним або обмежено дієздатним.

Іншими причинами для звільнення прокурорів із займаних посад Генеральним прокурором слугують: стан здоров'я (відповідно до медичного висновку), яке перешкоджає виконувати функції; досягнення 65-річного віку.

На посаду крайового або окружного прокурора може бути призначений громадянин Словаччини, який досяг 25-річного віку, має вищу юридичну освіту, пройшов не менше 3 років стажування в органах прокуратури, склав прокурорський іспит і погоджується на призначення на посаду прокурора.

Що стосується обрання військових прокурорів, то Закон встановив до них додаткові вимоги, а саме: цю посаду можуть займати лише офіцери та генерали, які перебувають на військовій службі.

Відповідно до ч. 1 ст. 24 Закону Генеральний прокурор здійснює керівництво і контроль за діяльністю всіх органів прокуратури, в тому числі й військової. Він видає накази і розпорядження, які є обов'язковими для виконання всіма працівниками прокуратури. Дотримання однакового застосування законів та інших загальнообов'язкових приписів забезпечує кожен прокурор на ввіреній йому території.

Положеннями ст. 4 даного Закону визначені завдання прокуратури. До її повноважень входить:

- притягнення до кримінальної відповідальності осіб, підозрюваних у вчиненні злочину і нагляд за законністю попереднього слідства;

- нагляд за дотриманням законів і інших загальнообов'язкових правових приписів у місцях, де обмежена особиста свобода громадян на підставі рішення державних органів;

- участь і застосування своїх повноважень у судовому процесі;

- представництво держави як власника у судовому процесі;

- нагляд за додержанням законів і інших загальнообов'язкових правових приписів у діяльності і рішеннях органів державної влади і органів територіального самоврядування і нагляд за дотриманням законів і інших загальнообов'язкових правових приписів у діяльності і рішеннях інших юридичних осіб в обсязі, в якому їм законом дозволено приймати рішення, що торкаються прав і обов'язків фізичних осіб чи юридичних осіб в галузі публічної влади;

- участь у реалізації превентивних заходів, спрямованих на попередження порушень законів і інших загальнообов'язкових правових приписів і на усунення причин і умов злочинної діяльності;

- участь у дорадчих органах державної влади, які працюють над підготовкою проектів нормативних актів або над профілактикою і зниженням рівня злочинності.

Ряд істотних змін стосовно організації та діяльності прокуратури Словаччини було внесено новим Законом «Про прокуратуру», схваленим 28 березня 2001 року Національною Радою Словацької Республіки [55]. Нововведення стосувалися таких напрямів:

РОЗДІЛ II.
ПОЗАСУДОВІ ОРГАНИ ТА УСТАНОВИ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ

1. Статусу Генерального прокурора. Збільшено строк його повноважень із 5 до 7 років. Внесена зміна обумовлена спрямуванням підвищення ступеня незалежності Генерального прокурора від органів політичної влади. Змінено і вимоги до претендентів на дану посаду. На неї може бути призначений громадянин, який досяг 40-річного віку, має не менше 5 років юридичного стажу і дає згоду на призначення. Якщо Генеральний прокурор ще не призначений або призначений, але не склав присягу і не виконує своїх посадових обов'язків протягом 30 днів, то посадові обов'язки Генерального прокурора в повному обсязі здійснює перший заступник Генерального прокурора (ст. 9).

2. Взаємовідносин Генерального прокурора із Національною Радою, Урядом та Конституційним Судом (ст. 11). Генеральний прокурор не менше одного разу на рік подає Національній Раді звіт про роботу прокуратури з аналізом стану законності в країні. Подає пропозиції Національній Раді з приводу прийняття законів, їх зміни чи доповнення, а також подання на обрання кандидатів у судді Конституційного Суду. Генеральний прокурор має право дорадчого голосу на засіданнях Уряду Словаччини.

За повноваженнями Генерального прокурора, визначеними ст. 13 Закону, щодо відносин з Конституційним Судом, він вправі подавати:

- подання на порушення провадження в справі про відповідність правових актів;
- подання про порушення провадження в справі про тлумачення конституційних законів, якщо має місце спірне питання;
- скаргу на неконституційність чи незаконність виборів до Національної Ради або до органів територіального самоврядування або проти наслідків цих виборів;
- скаргу на неконституційність і незаконність виборів і відкликання Президента СР;
- скаргу проти наслідків референдуму або народного голосування про відкликання Президента СР;
- подання на перевірку рішення про розпуск або призупинення діяльності політичної партії або політичного руху.

3. Системи органів прокуратури. Відповідно до ст. 38 Закону частково змінено систему органів прокуратури, яку склали:

- Генеральна прокуратура Словацької Республіки;

- крайові прокуратури;
- вища військова прокуратура;
- окружні прокуратури;
- військові окружні прокуратури.

При цьому слід зауважити, що вища військова прокуратура має статус крайової прокуратури, а військова окружна – статус окружної прокуратури. Діяльність військових прокуратур матеріально забезпечується Міністерством оборони СР. Крім того, якщо країна знаходиться в стані оборонної готовності, в державі починають діяти і польові прокуратури на правах військових прокуратур. Територіальна юрисдикція прокуратур і їх розташування збігаються з територіальною юрисдикцією і місцем знаходження відповідних судів.

З проблемою правової реформи безпосередньо пов'язане питання правових важелів запобігань корупції та захисту прав громадян. Особливо розквітає корупція в період переходу держави від тоталітарної до демократичної системи, орієнтованої на ринкову економіку, зміни форм власності, приватизації і необізнаність з цим громадян та недосконалістю законодавства.

Забезпечення захисту прав і свобод людини і громадянина від корупції зумовило Словацьку Республіку ратифікувати у 2001 році міжнародну Конвенцію по боротьбі з хабарництвом іноземних державних посадових осіб при здійсненні ділових міжнародних угод. До даної Конвенції приєдналося більше тридцяти країн. З цією метою були внесені відповідні зміни і в національне законодавство. Вони торкнулися й прокуратури.

Законом № 458 від 2003 року знову було частково реформовано систему органів прокуратури – створено Управління спеціальної прокуратури, яке здійснює нагляд і підтримує обвинувачення у справах, що розслідуються слідчими підрозділів Поліцейського корпусу (Управління боротьби з корупцією та Управління боротьби з організованою злочинністю) [56]. Відзначимо, що таке нововведення обумовлено вимогами часу. У країні все більше і більше почала проявлятися організована злочинність і корупція.

У Конституції Словацької Республіки, як і в Конституціях України, Македонії, Словенії, Угорщини, прокуратурі відведено самостійне місце та сформульовані завдання органів прокуратури, чим постсоціалістичні країни зробили внесок у розвиток інституту прокуратури.

2.2. Поліція

Словацька Республіка, ставши на шлях самостійної незалежної демократичної держави, приділила значну увагу необхідності реформування поліції, що зумовлено також і новими завданнями даного правоохоронного органу, який займає вагоме місце в цілій системі правоохоронних органів держави. В першу чергу країна взялася за законодавче врегулювання поліцейської діяльності. Вже у 1993 році був прийнятий Закон «Про Поліцейський корпус» [57], внесені до нього та інших законів зміни у 1997 р. [58], Закон «Про державну службу співробітників Поліцейського корпусу» (17 лютого 1998 року) [59]. Крім того, правовий статус поліції в країні регулюється також відповідними нормами Кримінально-процесуального кодексу.

Організація та структура Поліцейського корпусу Словацької Республіки визначена Законом «Про поліцейський корпус» від 16 липня 1993 року. Поліція, відповідно до ст. 1 Закону, є добровільним озброєним органом безпеки, що забезпечує внутрішній порядок і безпеку в державі. Він безпосередньо підпорядкований міністру внутрішніх справ і підконтрольний Парламенту та Уряду Словаччини.

Підрозділи Поліцейського корпусу визначені ст. 4 Закону. До нього входять:

- служба кримінальної поліції;
- служба поліції охорони порядку;
- служба дорожньої поліції;
- служба охорони об'єктів;
- служба міграційної поліції;
- служба прикордонної поліції;
- служба персонального обліку;
- спеціальна служба охорони визначених осіб;
- спеціальна служба фінансової поліції;
- слідчі управління.

Перші сім служб безпосередньо підпорядковані начальнику Поліцейського корпусу, який призначається Урядом за поданням міністра внутрішніх справ. Слідчі управління організуються відповідно до системи судів і становлять самостійну складову Поліцейського корпусу. Щодо слідчих поліції, то ними може бути відповідно до ч. 2 ст. 7 лише поліцейський, котрому виповнилося не менше 24 роки, який має освітньо-

кваліфікаційний рівень магістра за спеціальністю «право» або «служба безпеки» і склав успішно випускний слідчий іспит як слідчий стажист. Тривалість стажування один рік. Правда, даний термін може бути і скорочений або зараховане стажування у прокуратурі, суді чи адвокатурі. Це входить лише до компетенції міністра внутрішніх справ. Він також може призначити на посаду слідчого людину із зазначеними вище характеристиками за іншими спеціальностями вищої освіти.

Внесені зміни в 1997 році також чітко визначили завдання Поліцейського корпусу. Після вказаної новели вони формулювалися в такий спосіб:

- забезпечення особистої безпеки Президента СР та інших осіб, визначених Урядом, безпеки осіб, які, перебуваючи на території СР, підлягають особистій охороні відповідно до міжнародних договорів та охорони визначених об'єктів;
- розкриття злочинів і встановлення осіб, які їх вчинили;
- участь у викритті ухилення від оподаткування і незаконних фінансових операціях;
- здійснення розслідування злочинів і перевірки повідомлень про передумови, що можуть призвести до вчинення злочину;
- боротьба з тероризмом і організованою злочинністю;
- забезпечення охорони державного кордону, якщо розпорядженням не встановлено інше;
- забезпечення охорони об'єктів, що представляють особливу цінність;
- участь у забезпеченні громадського порядку, а в разі порушення вживання заходів для його відновлення;
- здійснення контролю за безпекою і безперешкодністю дорожнього руху і участь в управлінні ним;
- розкриття адміністративних проступків і встановлення осіб, які їх вчинили, а також здійснення інших завдань державного управління, визначених окремими правовими приписами [60].

Поліцейський корпус під час виконання своїх завдань взаємодіє з державними органами, органами самоврядування, армією, іншими військовими формуваннями, юридичними і фізичними особами. Співробітник поліції при здійсненні службової діяльності зобов'язаний дбати

про права, честь і гідність громадян і не допускати своїми діями їх порушення.

Поліцейський слідчий у розгляді справ із приводу порушень прав і свобод громадян процесуально самостійний, він підпорядковується лише начальнику слідчого управління. Вирішує справи відповідно закону й інших загальнообов'язкових приписів, Кримінально-процесуального кодексу, рішень прокурора або суду. Йому надано право давати вказівки службам Поліцейського корпусу до обов'язкового виконання з питань, які сам не може вирішити.

Відповідно до внесених змін, конкретизовано права і обов'язки поліцейського слідчого у главі другій Закону «Про Поліцейський корпус». Поліцейський зобов'язаний при виконанні служби засвідчити свою приналежність до даного інституту охорони прав людини. Це здійснюється у таких формах:

- пред'явлення службового посвідчення з ідентифікаційним номером;
- значком служби поліції;
- усно (словом «Поліція»).

Важливо виокремити і таку характерну особливість: під час служби чи поза нею поліцейський зобов'язаний здійснити службове втручання, якщо здійснено злочин, адміністративний проступок або є підозра у їх вчиненні. Він може не втручатися за умов, передбачених законом:

- якщо стан його здоров'я, вплив ліків чи інших речовин суттєво знижують його можливості діяти;
- на виконання такого втручання не був спеціально підготовленим;
- перешкодою існують інтереси служби (оперативно-розшукова діяльність, виконання індивідуального наказу по службі, безпека охоронюваних осіб і т.п.).

Підставами для поліцейського, що дозволяють затримати особу (ст. 19), є такі:

- якщо особа своїми діями безпосередньо загрожує власному життю і здоров'ю чи життю і здоров'ю інших осіб або їх майну;
- особу застали під час вчинення адміністративного проступку;
- якщо особа знаходиться на місці злочину безпосередньо після його вчинення і має місце її зв'язок зі скоєним злочином.

Поліцейський, здійснюючи охорону державного кордону, здійснює паспортний контроль осіб, які перетинають кордон. У разі підозри у вчиненні особою злочину, він має право на огляд особи, багажу і транспортного засобу. Такі ж права поліцейського стосуються й осіб, які підозрюються у вчиненні адміністративного проступку.

Право входження до житлового приміщення і виконання службових дій поліцейський має при наявності обґрунтованої інформації, що в приміщенні знаходиться труп людини, в приміщенні є загроза життю і здоров'ю особи або там злочинець утримує заручників і відмовляється добровільно їх відпустити. При виконанні обов'язків поліцейським в рамках закону дозволяється використовувати і засоби примусу, а саме:

- фізичного впливу (прийоми, удари руками і ногами, застосування вогнепальної зброї для самозахисту);
- засоби подолання опору і перешкоджання втечі (сльозогінний газ, електропаралізатор, захисний щит);
- наручники;
- службові собаки;
- технічні засоби для заборони від'їзду транспортного засобу;
- брансбойти;
- спеціальну вибухівку для проникнення в приміщення;
- застосування вогнепальної зброї.

Застосування вогнепальної зброї співробітниками поліції обумовлено ст. 61 Закону «Про Поліцейський корпус». Порядок і підстави для її застосування наступні:

- у стані необхідної оборони і крайньої необхідності;
- якщо небезпечний злочинець на заклик, вимогу поліцейського не здався або не залишив укриття;
- неможливо іншим способом подолати опір, спрямований на нейтралізацію виконання поліцейським службового втручання;
- запобігти втечі небезпечного злочинця, якого неможливо затримати іншим способом;
- особа, проти якої було вжито погрозу застосування зброї або попереджувальний постріл у повітря, не виконує заклику поліцейського відновити безпеку іншої або власної особи;

РОЗДІЛ II.
ПОЗАСУДОВІ ОРГАНИ ТА УСТАНОВИ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ

- неможливо в інший спосіб зупинити транспортний засіб, водій якого істотно загрожує життю і здоров'ю осіб, і на заклик або подані сигнали не зупиняється;
- для відвернення небезпечного нападу, що загрожує охоронюваному об'єкту або місцю, вступ до якого є забороненим, якщо марним є заклик припинити напад;
- для знешкодження тварини, котра загрожує життю чи здоров'ю особи чи осіб;
- на державному кордоні примусити до зупинки транспортний засіб, водій якого, незважаючи на подані йому знаки і сигнали, не зупиняється. При цьому зауважимо, що на поліцейського покладено обов'язок зробити перед вжиттям зброї попереджувальний постріл у повітря. Такі попередні дії він може не вчиняти лише у випадку, коли сам зазнав нападу або є загроза життю чи здоров'ю інших осіб.

За п'ять років незалежності Словаччини робота поліції страждала від недостатньої взаємодії її співробітників з іншими інститутами, зокрема Словацькою інформаційною службою та з населенням країни.

З боку населення поліції не довіряло 57% опитуваних [61]. Відносний характер мали і офіційні твердження про нестачу співробітників поліції у порівнянні з іншими країнами. Станом на 1 січня 1997 року Поліцейський корпус складав 20200 співробітників. Статистичні дані засвідчували, що на даному етапі із розрахунку на 100 тисяч населення у Братиславі несли службу 830 співробітників поліції, в той же час у Празі – 490, Відні – 550, Будапешті – 450 [62].

З метою поліпшення роботи Поліцейського корпусу Національна Рада Словаччини у 1998 році прийняла Закон «Про державну службу співробітників Поліцейського корпусу, Словацької інформаційної служби, Корпусу тюремної і судової охорони Словацької Республіки і Залізничної поліції» [63]. Даним Законом внесено зміни до порядку несення служби в поліції. В першу чергу це стосувалося тривалості робочого часу: 37,5 годин на тиждень; робоча зміна не повинна перевищувати без перерви 12 годин. Інші зміни торкалися використання поліцейського (без його згоди) не за прямими функціональними обов'язками не більше 60 днів протягом року, а також підстав припинення служби в поліції:

- звільнення під час випробувального терміну;

- звільнення за власним бажанням співробітника поліції;
- втрата поліцейським придатності;
- закінчення терміну тимчасової служби;
- з настанням смерті поліцейського.

Значно масштабно відбувається реформування поліцейських структур наступного періоду – 2001–2004 років. Це обумовлено, по-перше, підготовкою Словацької Республіки до вступу у Євросоюз і його структур, по-друге, із збільшенням фактів прояву організованої злочинності та корупції (вітчизняної та міжнародної) в країні. Розуміння необхідності подальшого реформування Поліцейського корпусу та його діяльності обумовило прийняття нових законів, що вносили зміни до існуючих.

Законом від 18 жовтня 2001 року (№ 455/2001) розширено завдання Поліцейського корпусу в ч. 1 ст. 2 нової редакції, зокрема: надає захист і допомогу свідкові, якому загрожує небезпека, а також свідкові, котрий знаходиться під охороною; здійснює криміналістичну експертну діяльність. Частково змінено і статус поліцейського слідчого [64].

Нова редакція ч.7 ст. 7 встановила, що поліцейський слідчий є процесуально самостійний і пов'язаний лише Конституцією, конституційними законами, законами та іншими нормативно-правовими актами, міжнародними угодами, ратифікованими Словацькою Республікою, і в обсязі, визначеному Кримінально-процесуальним кодексом, а також розпорядженнями прокурора та рішеннями суду.

Доповнено і зміст ст. 19, якою передбачено: підрозділ Поліцейського корпусу, який прийняв від поліцейського затриману особу, негайно видає рішення про затримання особи, в якому вказує підстави, за якими особу було затримано. Затриманій особі надано право негайного повідомлення близьких осіб про своє затримання та право на адвоката для отримання правової допомоги. Рішення про затримання може бути оскаржене в адміністративно-правовому порядку.

Положення ст. 20а по-новому формулюють підстави для зняття з особи ідентифікуючих ознак. Поліцейський має право зняти ідентифікуючі ознаки з особи за таких обставин:

- якщо особа не зареєстрована як мешканець;
- є затриманою або обвинувачуваною у вчиненні злочину і неможливо з'ясувати її особу. За цієї умови можна зняти дактилоскопічні

відбитки, з'ясувати особливості тіла, виготовити копії зображення, звукові та інші матеріали, відібрати взірці біологічних матеріалів;

- якщо особа є іноземцем і протиправно опинилася на території Словаччини або щодо якої розпочато провадження про адміністративне видворення з території Словацької Республіки.

Визначено і нові правила використання поліцією інформації про особу. На основі ст. 69 кожен громадянин має право вимагати від Поліцейського корпусу ознайомлення з інформацією, яку зібрав і якою володіє Поліцейський корпус про особу. На основі письмового прохання особи про наявну інформацію Поліцейський корпус повинен безкоштовно протягом 30 днів від отримання прохання дати прохачу відповідь, виправити або ліквідувати інформацію на його вимогу.

Розширено і врегульовано діяльність співробітників поліції за межами своєї країни. Відповідно до ст.ст. 77a і 77b така діяльність можлива за умов, що впливають з міжнародних угод, які ратифіковані Словаччиною. Здійснення діяльності за кордоном може проходити лише за рішенням міністра. Обумовлено також і випадки за яких поліцейські вправі проводити діяльність на території іншої держави. До них віднесено такі:

- згідно умов, в обсязі і способом, визначених міжнародною угодою та схваленою Словацькою Республікою;

- на основі рішення Уряду Словаччини про участь у миротворчих організаціях згідно статуту міжнародної організації, членом якої є Словацька Республіка, або з якою вона має укладені відповідні договори;

- якщо поліцейський відісланий на здійснення завдань на основі рішення міністра внутрішніх справ і за згодою відповідного органу іншої держави або на прохання відповідного органу іншої держави.

У разі відсутності міжнародної угоди, але при цьому є необхідність здійснення завдань Поліцейського корпусу, є можливим, відповідно до змін (ст. 77c), за згодою міністра внутрішніх справ або призначеної ним особи і згодою компетентного органу іншої держави використати співробітника іншої держави як агента для здійснення переміщення предметів, для переслідування осіб і предметів та для використання інформаційно-технічних засобів.

Даним Законом введено новий інститут поліцейської діяльності – добровільний стражник порядку (ст. 77d). В обов'язки добровільного

стражника порядку входить надання допомоги під час здійснення завдань служби охорони порядку Поліцейського корпусу, служби транспортної поліції Поліцейського корпусу і служби прикордонної поліції Поліцейського корпусу з питань охорони громадського порядку, нагляд за безпекою і рухомістю транспортних засобів і під час охорони державного кордону.

Обумовлено і порядок здійснення своїх функцій добровільним стражником порядку. Він їх виконує тільки в присутності поліцейського. Визначено також і вимоги до добровільного стражника порядку. Ним може бути особа, яка досягла 21 року, є працездатною і користується серед громадян довірою і повагою.

Входження Словаччини до структур Євросоюзу вимагало і висококваліфікованих спеціалістів. З цією метою в країні, враховуючи важливість даної проблеми, в навчальних закладах середньої спеціальної і вищої школи були доповнені і змінені навчальні плани і програми з підготовки поліцейських. Так, зокрема, до навчальних планів підготовки магістрів було введено дисципліну «Європейське право». У 2004 році розроблено систему співпраці кафедр Академії Поліцейського корпусу з Поліцейським корпусом щодо підготовки висококваліфікованих поліцейських в плані теорії та практики. В рамках довготривалої програми така підготовка розпочалася в 2005/2006 навчальному році. Розроблено навчальні програми і щодо підготовки працівників поліції на рівні бакалавра, магістра та докторанта, котрі забезпечують роботу архівів.

Поліція проводить великий обсяг роботи щодо захисту прав і свобод населення. Особлива увага була приділена незаконній торгівлі жінками, що приносила колосальні доходи работоргівцям в межах від 400 тисяч до 1 млн. доларів. Тільки у 2004 році заарештовано 15 членів міжнародного угруповання, яке займалося цим видом діяльності, здійснено 18 розслідувань і звільнено від сексуального рабства 38 жінок. У той же час довіра населення до поліції незначна. Найбільше нарікань про застосування надмірної фізичної сили офіцерами поліції до громадян взагалі і циган зокрема. Проти 7 офіцерів поліції з приводу жорстокої поведінки з ромами були відкриті справи, які розглядалися судами усіх рівнів. Засудженим був і представник міграційної поліції за контрабандні дії – переправу через кордон нелегалів [65]. Злочини, вчинені скінхедами на ґрунті расової ненависті проти циган, не завжди розслідувалися, справи не доходили до суду, а значна частина немала логічного правового завершення.

Реорганізація поліції в 2003 році вдосконалила систему даної інституції з метою ефективної її роботи, однак корупція в поліції й надалі проявляється. Найвні випадки довільного обшуку поліцейськими помешкань громадян без наявності ордера, що не дає підстави на такі дії. Поліція повинна відразу пред'являти ордер на проведення обшуку або протягом 24 годин з часу його проведення.

Правотворчі норми, здійснені в Словаччині, ще більше закріпили основні права і свободи людини, її законні інтереси та окреслили чітко правові рамки правоохоронної діяльності. За видовою класифікацією основна правоохоронна діяльність сучасної Словацької Республіки поділяється на:

- правосуддя;
- механізм забезпечення конституційної законності;
- прокурорську діяльність;
- поліцейську діяльність.

Аналіз становлення, реформування і вдосконалення інституційно-правового механізму захисту прав і свобод людини і громадянина дає підстави зробити такі висновки:

- основним фактором впливу на процес реформування судової і позасудової систем стала підготовка до вступу Словаччини у Євросоюз;
- реформування правоохоронних інститутів відбувалося відповідно до вимог і стандартів міжнародного права та Євросоюзу з метою входження країни до його структур;
- уперше введено інститут омбудсмена;
- розширено юрисдикцію Конституційного Суду, що перетворило його в орган захисту не лише Конституції, а й законності як суспільного режиму, а також розширено систему гарантій незалежності суддів;
- інтенсивність реформ судів загальної юрисдикції полягала в удосконаленні правосуддя;
- відбулися інституційні зміни правоохоронних органів;
- проведено відокремлення судової влади від виконавчої;
- мінімізовано політичний вплив на систему правосуддя.

Словаччина, ставши членом Євросоюзу, передала частину прав міждержавному союзу, однак захист прав і свобод людини здійснюється здебільшого на рівні національної системи.

На основі аналізу трансформаційних перетворень у Словаччині, враховуючи практичну функцію теоретико-правової науки, сформулюємо пропозиції щодо ефективного проведення реформ в Україні:

- зміст реформ, який зніме цілий ряд дискусій в Україні, повинен врахувати вимоги і стандарти міжнародного права та Євросоюзу з поступовим входженням України до правового простору країн-членів європейської спільноти;

- поступова і систематична гармонізація законодавства України з міжнародними правовими нормами.

2.3. Інститут омбудсмена як один із напрямів удосконалення механізму забезпечення прав і свобод людини в процесі вступу Словачької Республіки до Європейського Союзу

Інститут омбудсмена є складовою як національної, так і міжнародної (європейської) системи захисту прав людини. Він уперше був створений у 1809 році у Швеції. Сьогодні посідає особливе місце у боротьбі зі зловживанням чиновниками владою. Правда, в різних країнах цей інститут називається по-різному: в Англії – парламентського комісара, Австрії – народного захисника, Франції – медіатора, Іспанії – захисника народу, Польщі – речника громадянських прав, Латвії – контролера сейму, Молдові – парламентський адвокат, Україні – уповноважений з прав людини. Характерними рисами інституту є доступність до нього кожної людини, безоплатність у наданні допомоги, відкритість, відсутність заформалізованості процедур розгляду скарг і т.п.

При цьому зауважимо, що створення інституту омбудсмена в Словаччині було однією з вимог Євросоюзу, без виконання якої держава не могла стати членом європейської спільноти, оскільки захист основних прав і свобод у країнах Європейського Союзу розглядається як один із найголовніших пріоритетів.

Ініціатива громадської організації Словацького Гельсінського вибору, підтримана багатьма організаціями Словаччини, щодо створення інституту омбудсмена та визначення його статусу в Конституції Словацької Республіки 1992 року була відхилена адміністрацією Мечіара. Склалася така ситуація, що Словаччина стала останньою країною постсоціалізму, де інститут омбудсмена не був узаконений протягом 10 років незалежності держави. Навколо нього велися дискусії, зокрема з приводу доцільності, функціонування та назви [66].

Уряд Словаччини 19 вересня 2001 року виніс проект закону на розгляд Народної Ради з приводу введення в країні інституту уповноваженого з охорони прав людини – омбудсмена. Такий закон був прийнятий у 2001 році. Конституційним Законом №90/2001 був створений інститут омбудсмена, функціонування якого згідно вказаного закону, розпочалося 1 січня 2002 року [67]. Крім Конституції статус і діяльність громадського захисника прав регулюється також Законом №564/2001 «Про громадського захисника прав» [68].

До Конституції Словацької Республіки були внесені з цього приводу відповідні зміни. Окремо виділено (глава 8, розділ 2) інститут уповноваженого з прав людини – державний охоронець права. Відповідно внесеної статті 151а публічний захисник прав:

- це незалежний орган Словацької Республіки, який бере участь в обсязі і в порядку, встановленим законом, в охороні основних прав і свобод фізичних і юридичних осіб при провадженні, винесенні ухвал або бездіяльності органів публічного управління, якщо провадження по них, ухвалення рішень або бездіяльність суперечать правопорядку або принципам демократичної правової держави;

- громадський захисник має право звертатися до Конституційного Суду з поданням на розгляд справ з приводу порушення прав і свобод фізичних та юридичних осіб згідно ст.ст. 125, 130 Конституції Словаччини [69].

Відповідно до § 4 Закону «Про громадського захисника прав» омбудсмена обирає Національна Рада Словацької Республіки строком на п'ять років з кандидатів, запропонованих не менше ніж 15 депутатами Національної ради Словацької Республіки. Громадським захисником прав може бути вибраний громадянин Словацької Республіки, який на день виборів досяг віку 35 років, є дієздатним, проживає на території Словацької Республіки, має відповідну освіту, досвід роботи, не є членом політичної партії, руху і який дає згоду на виконання даної роботи. Не може бути обрана особа, яка засуджена за вчинення умисного злочину, або за злочин, за який відбув покарання у вигляді позбавлення волі на певний термін.

Термін повноважень громадського захисника прав складає 5 років. Одна і та ж особа не може бути обрана на посаду більш ніж на два терміни підряд [70].

Щодо України, то згідно із Законом, прийнятим 23 грудня 1997 року, «Про уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» омбудсмен повинен мати вік не менше ніж 40 років і мати досвід правозахисної діяльності. Обмежень щодо кількості термінів на цій посаді для однієї людини закон не містить. Про це засвідчує перебування на цій посаді 14 років Ніни Карпачової, хоча радикально ситуація з правами людини в нашій країні не поліпшилася [71].

У § 7 закону Словацької Республіки «Про громадського захисника прав» містяться положення щодо несумісності виконання повноважень омбудсмена, а саме з виконанням повноважень президента Словацької Республіки, депутата Національної Ради, члена уряду, керівника центрального органу державної влади, голови та заступника голови Вищого ревізійного управління, судді Конституційного суду, судді, прокурора, члена розвідувальної служби, поліції та інших збройних сил та органів державного управління. Також не має права виконувати будь-яку іншу оплачувану роботу, за винятком наукової, викладацької та творчої діяльності, якщо вона не впливає на виконання його функцій.

Підстави припинення повноважень омбудсмена передбачені § 8 закону. До них відносяться:

- недотримання вимог, передбачених у § 4;
- набрання законної сили обвинувальним вироком щодо нього;
- порушенням вимог щодо несумісності виконання повноважень;
- у разі смерті.

Усі державні органи мають сприяти роботі омбудсмена [72].

Сфера діяльності громадського захисника відповідно до положень закону поширюється на органи державної влади та місцевого самоврядування по захисту прав і свобод фізичних і юридичних осіб, крім Народної Ради Словацької Республіки, Президента та Уряду країни, Конституційного Суду, розвідувальної служби, слідчих поліції щодо ухвалення та прийняття рішень, прокуратури та ін. (§ 3).

На вимогу громадського захисника органи повинні надати інформацію (усну чи письмову) та дозволити йому ознайомитися зі справою. Винятком може бути інформація, яка є державною таємницею. Громадський захисник має право зустрічі із затриманими чи ув'язненими. Він не має права втручатися у діяльність судів відносно винесення ними постанов і рішень.

РОЗДІЛ II.
ПОЗАСУДОВІ ОРГАНИ ТА УСТАНОВИ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ

До громадського захисника може звертатися будь-яка особа рідною мовою, яка вважає, що внаслідок судового розгляду справи, прийняття рішення або бездіяльності органів державної влади було порушено її основні права і свободи і суперечить чинному законодавству, демократичним принципам та верховенству закону.

У поданні до громадського захисника повинно бути вказано ім'я, прізвище та адреса заявника, чітко визначена суть справи, проти якого органу спрямовано та чого захисник домагається. Анонімні подання не розглядаються. Також не приймаються заяви, якщо з дня порушення прав і свобод особи минуло три роки.

При відкликанні заявником подання розгляд питання вважається завершеним.

Термін розгляду заяви громадським захисником залежить від ступеня складності вказаної заявником проблеми. Про вирішення справи заявник повідомляється у письмовій формі.

За два роки свого функціонування дана інституція зробила чимало, а тому стала в полі зору фізичних і юридичних осіб. Вона розглянула звернення з приводу порушення прав і свобод фізичних і юридичних осіб, прав представників національних меншин. Таких справ було 72 із 4 922, що поступили на ім'я омбудсмена Павла Кондрача [73]. Найбільше йшлося про порушення ч.2 ст. 48 Конституції Словаччини (права громадянина на публічний розгляд справи, без необґрунтованих зволікань, бути присутнім під час процесу та заперечувати будь-яке свідчення, що додається) судами, прийнятих ними рішень та недотримання процедури при розгляді справ.

Правда, деякі словацькі дослідники, зокрема Зузанна Фіалова зазначає: це не є великим доказом ефективності роботи даної інституції якщо порівняти з аналогічними в Чехії та Угорщині, де за один рік надходить стільки ж звернень, а польський омбудсмен отримує таку кількість за місяць [74]. З такою оцінкою інституту омбудсмена Словаччини важко погодитися, адже дана інституція є новою в країні. Вона в стадії розвитку і робить лише перші кроки.

Зроблений нами аналіз функціонування інституту омбудсмена виявив і деякі інші причини, що не сприяли збільшенню розгляду справ. Серед них:

- відсутність широкої інформації через різні форми (пресу, радіо, телебачення, зустрічі, рекламу і т.п.) серед населення країни про наявність інституту омбудсмена;

- недостатня доступність до місць розташування даної структури (знаходяться здебільшого на окраїнах центральних міст), що для людей з низькою зарплатою і неосвічених є обтяжуючою умовою подання скарг;

- відсутність роз'яснення прав людини щодо звернення в дану інституцію.

Вирішення цих та інших проблем сприяло ефективності роботи даного органу охорони прав і свобод людини.

За вісім років функціонування інституту омбудсмена громадським захисником отримано 19086 скарг. Із них розглянуто 18482, що становить 96,8 відсотків. Детальніше в розрізі років подано в таблиці 3 [75].

Таблиця 3

**Кількість поданих справ до інституту Громадського захисника
прав Словацької Республіки протягом його функціонування
(2002-2010 рр.) та відсоток їх розгляду**

№ з/п	Звітний рік	Кількість поданих справ	% розгляду
1.	2002-2003	2061	34
2.	2003-2004	1680	53
3.	2004-2005	2667	88
4.	2005-2006	2493	94
5.	2006-2007	2419	95
6.	2007-2008	2343	96
7.	2008-2009	2541	96,5
8.	2009-2010	2882	96,8
Разом:		19086	

Примітка: 1. Громадський захисник прав робить звітність з 1 березня попереднього до кінця лютого поточного років, що складає 1 звітний рік.
2. У середньому за рік подано 2385 справ.

РОЗДІЛ II.
ПОЗАСУДОВІ ОРГАНИ ТА УСТАНОВИ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ

Зацікавленість громадян у захисті омбудсменом їхніх прав є великою. Це зумовлено, як засвідчує зроблений нами аналіз, різними факторами:

- безоплатністю правової допомоги;
- сподівання на вирішення справи громадським захисником з власної ініціативи, що не входить до його компетенції;
- низький рівень правової освіти громадян;
- низький стан матеріального забезпечення, спричинений економічною кризою.

Проведений нами аналіз скарг за останній звітний рік громадського захисника засвідчив таку картину порушень прав і свобод громадян (Див. Табл.4) [76].

Таблиця 4

**Скарги за напрямками у % від загальної кількості за останній звітний рік
(1 березня 2009 р. – 28 лютого 2010 р.)**

Напрями	%
Цивільне право	39
Адміністративне право	14
Соціальне забезпечення	13
Кримінальне право	12
Трудове право	6
Сімейне право	4
Конституційне право	3
Торгове (комерційне) право	3
Права дітей	1
Міжнародне право	1

Відповідно до закону «Про громадського захисника прав» (§ 23) він щорічно звітується перед Народною Радою Словацької Республіки про пророблену роботу. У черговий восьмий раз, 23 березня 2010 року, омбудсмен, доповідаючи про свою діяльність, ставив питання про розширення повноважень громадського захисника прав. Підставою для цього є виконання функцій, що виходять за межі повноважень омбудсмена та подальша ефективність розгляду справ про порушення прав і свобод людини, спрямованих омбудсменом у відповідні інстанції та вимоги чіткого

дотримання основоположних принципів законодавства, а також не допущення ігнорування принципу ефективного управління, прийняття рішень та бездіяльність органів державної влади. Такий підхід передбачено Хартією основних прав Європейського Союзу та Лісабонським договором. У цьому змісті омбудсмен неодноразово звертав увагу на Резолюцію № 135 Комітету Народної Ради Словацької Республіки з прав людини, національних меншин від 30 квітня 2008 року, згідно якої Комітет дозволив розширити компетенції омбудсмена.

У контексті завдань і рекомендацій Постанови Уряду Словацької Республіки №94/2009 до Проекту Національного плану дій в інтересах дітей на період 2009-2012 років, заключних положень Комітету ООН з прав дитини до другої періодичної доповіді Словацької Республіки від 8 червня 2007 року та крайнім терміном для підготовки третього доповіді Комітету ООН з прав дитини громадський захисник підкреслив готовність його служби виступити в якості незалежного механізму виконання Конвенції з прав дитини.

Омбудсмен не має права законодавчої ініціативи. На підставі порушених у скаргах проблем фізичних і юридичних осіб він з власної ініціативи ставить до відома міністрів, депутатів та відповідні Комітети Народної Ради країни про недоліки у законодавстві, які виникають при практичному його застосуванні.

Ще однією підставою для розширення повноважень громадського захисника є аналіз юридичних ініціатив, пропозицій та рекомендацій громадян.

Відтак у 2006 році був підготовлений проект закону «Про внесення змін і доповнень до Закону № 564/2001 «Про громадського захисника прав»». Однак даний проект Закону не знайшов підтримки у Народній Раді Словаччини 3 серпня 2010 року.

2.4. Словацький національний центр з прав людини

Важливими інструментами в системі внутрідержавного механізму захисту прав і свобод у Словаччині є новостворені інститути – Словацький національний центр з прав людини та Центр з правової допомоги, які варто хоча б коротко охарактеризувати.

РОЗДІЛ II.
ПОЗАСУДОВІ ОРГАНИ ТА УСТАНОВИ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ

Словацький національний центр з прав людини створений на підставі Закону Національної Ради Словацької Республіки від 15 грудня 1993 року «Про створення Словацького національного центру з прав людини», який вступив у дію 1 січня 1994 року. Законопроект був поданий на розгляд Урядом Словацької Республіки на підставі постанови № 430 від 15 червня 1993 року, яким реалізовано «Проект про створення Словацького національного центру з прав людини» з розташуванням у м. Братиславі. До речі, проект виник за ініціативи Організації Об'єднаних Націй [77].

Центр є незалежною, неурядовою юридичною інституцією, яка працює в галузі захисту основних прав і свобод людини та основних прав дитини. Для вирішення основних завдань його робота зосереджена на таких напрямках:

- моніторинг та оцінка прав людини;
- збір інформації з проблем расизму, ксенофобії та антисемітизму в Словацькій Республіці;
- проведення обстеження та надання інформації з питань прав та основних свобод людини, у тому числі прав дитини, збір і розповсюдження інформації в цій галузі;
- підготовка освітніх заходів та участь в інформаційних кампаніях, спрямованих на підвищення толерантності в суспільстві;
- надання правової допомоги жертвам дискримінації;
- надання бібліотечних та інших послуг у галузі прав людини.

До Центру може звернутися будь-яка фізична або юридична особа, яка зазнає дискримінації. Заяву-скаргу можна подати у різних формах – письмовій (поштою, факсом, електронною поштою) або особисто в центральний офіс або в регіональні відділення.

До повноважень Центру належить:

- надання правової допомоги жертвам дискримінації;
- представництво за дорученням особи у розгляді судової справи;
- звернення в суди, прокуратуру, інші державні органи та органи місцевого самоврядування з метою реалізації основних напрямів Центру.

Із кінця 2006 року за підтримки фонду Європейського Союзу організовані відділення, розташовані у різних точках країни. Діяльність регіональних відділень спрямована на моніторинг прав і свобод людини, прав дитини, надання консультацій та допомоги. Особлива увага спрямована на дискримінацію у галузі освіти, просвіти та профілактики. Працівники відділення виконують роботу спільно з незалежними експертами, надають послуги в плані захисту прав людини та дитини на місцевому рівні.

2.5. Центр правової допомоги

Даний інститут виник у 2005 році на підставі закону 327/2005 «Про надання правової допомоги населенню» [78].

Принципами діяльності Центру є:

- ефективний захист прав і свобод;
- просвітницька діяльність;
- освіта і соціальна реабілітація осіб з фізичними вадами.

Центр надає допомогу у таких напрямках:

1. Цивільному:

- захист життя, здоров'я, честі, гідності та недоторканості приватного життя;

- приватної власності, застави;
- відповідальності за нанесення шкоди;
- спадщини та різні види договорів (купівлі нерухомості, оренди, страхування, кредиту, працевлаштування тощо).

2. Сімейному:

- розлучення та недійсність шлюбу;

- забезпечення зобов'язань між подружжям, батьками та дітьми, іншими родичами.

3. Зайнятості:

- відносини між працівниками і роботодавцями;
- відповідальності за шкоду, заподіяну у сфері трудових відносин;
- припинення трудових відносин.

4. Спорів з питань комерційної діяльності:

- майнове становище підприємців та їхні ділові відносини, що стосуються суперечок з питань торгового права.

У реалізації цих напрямів Центр надає комплекс послуг:

- юридичні консультації;
- подання позовів до судових інстанцій;
- забезпечення осіб адвокатом або представником Центру при розгляді справ у суді.

РОЗДІЛ II.
ПОЗАСУДОВІ ОРГАНИ ТА УСТАНОВИ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ

Право на безоплатний захист у даному Центрі мають лише особи з фізичними вадами та малозабезпечені, дохід яких у 1,4 рази менший від прожиткового мінімуму – тобто становить 259,53 євро.

У поданні заявника має бути чітко викладена мета, наведені відомості про себе та адресу проживання. На розгляд скарги Центру відводиться 30 днів. Якщо за цей час не було змоги вирішити суть справи, Центр письмово повідомляє про це заявника. Термін подальшого розгляду може бути продовжений ще на такий час.

ВИСНОВКИ

Захист прав і свобод людини та громадянина – складова, невід’ємна інституційної правової системи демократичної держави. Особливо актуальною вона стала для тоталітарних країн, які стали на шлях демократії, побудови правової держави.

Цю нагальну проблему, що залишилася у спадок, довелося вирішувати і Словаччині.

Робота в плані концепції приведення в країні внутрідержавних і міжнародних інститутів захисту прав і свобод людини і громадянина із загально визнаними сьогодні європейськими стандартами набула системного характеру, що стало важливим інструментом входження Словацької Республіки в число розвинутих цивілізованих країн. Цим самим держава піднялася на вищий рівень дотримання прав і свобод людини і громадянина.

У системі механізму захисту прав і свобод людини і громадянина у Словаччині знаходяться судові та позасудові інститути внутрідержавного та міжнародного рівнів. До судових інститутів відносяться Конституційний Суд, суди загальної юрисдикції, Європейський Суд. Позасудові включають у себе прокуратуру, поліцію, інститут омбудсмена, Словацький національний центр з прав людини, Центр правової допомоги.

Складові інституційного комплексу захисту прав і свобод мають власну систему, порядок утворення та функціонування, свої повноваження, форми і методи діяльності. Вся їхня робота спрямована на недопущення порушень правопорядку та забезпечення верховенства права в країні. Правозахисна функція всіх інститутів спрямована в першу чергу на захист кожної людини та юридичної особи, надання їм допомоги.

Зроблений аналіз реформування інститутів захисту прав і свобод людини і громадянина Словацької Республіки дає підстави зробити такі висновки:

- взявши курс на вступ до структур Євросоюзу, Словаччина з перших років своєї незалежності приділила велику увагу вдосконаленню правозахисних інститутів у системі захисту прав і свобод людини та громадянина і наблизила їх до європейських стандартів;

- чітко визначені і значно розширені завдання працівників поліції;

- вдосконалено і розширено статус слідчого поліції;

- визначені підстави зняття поліцейським з особи ідентифікуючих ознак;

- розширено права особи щодо зібраної інформації про неї в поліцейських органах (ознайомлення особи з інформацією, ліквідації її або виправлення);

- регламентовано діяльність поліцейських Словаччини та визначені підстави і порядок здійснення завдань Поліцейського корпусу;

- створено новий інститут – добровільний стражник порядку;

- вдосконалено систему підготовки висококваліфікованих поліцейських відповідно до вимог Євросоюзу;

- на сьогодні структура поліції Словацької Республіки відповідає стандартам Європейського Союзу.

Судова система і позасудові інститути захищають:

- основи конституційного ладу, визначені конституційними нормами;

- основи місцевого самоврядування;

- невід’ємні (природні) права і свободи людини та її суб’єктивні права та законні інтереси;

- режим законності у суспільстві;

- питання безпеки особи, суспільства і держави;

- стан правосвідомості і правової структури в суспільстві;

- правопорядок як стан суспільних відносин.

На сьогодні громадяни Словацької Республіки поряд із національними гарантіями захисту прав і свобод мають вагомий важіль – міжнародний. Використавши всі внутрідержавні засоби правового захисту, вони вправі звернутися за захистом до відповідних міжнародних інститутів, членом чи учасником яких є держава.

Інститути захисту прав і свобод людини та громадянина відповідно до вимог часу, реальних змін у житті модернізуються, їх функції уточнюються. Захисні та контролюючі інститути доповнюють один-одного, відбувається конструктивний процес співробітництва і взаємозбагачення на користь людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Див.: Мюллерсон Р.А. Права человека: идеи, нормы и реальность. – М., 1991. – С. 9; Лукашук Й. Й. Функционирование международного права. – М., 1992. – С. 215; Лукашук Й. Й. Международное право в судах государств. – М., 1993. – С. 19; Неліп М. І., Мережко О. О. Силовий захист прав людини. Питання легітимності в сучасному праві. – К., 1998. – С. 116; Воротіна Н. В. Конституційний суд України в механізмі гарантування прав і свобод людини і громадянина // Теорія і практика переходу до ринку: економіко-правовий, міжнародний та інформаційно-технологічний аспекти. Матеріали міжнародної наукової конференції 27-30 березня 2001 року. Ужгород, (Україна, – Сніна (Словаччина). – Ужгород, 2001. – С. 251.
2. Див.: Ústáva Slovenskej republiky z 1 septembra 1992 // Sb. zákonů ČSFRč.460/1992. – S. 2660-2678; Zákon o Ústavním soudu//Sb. zákonů č. 182/1993. – S.914-933; Zákon Národnej Rady Slovenskej republiky «O organizácii Ústavného Súdu Slovenskej Republiky, o konani pred nim a o postaveny jeho sudcov» č. 38 z 20 januára 1993 // Zbierka zákonov Slovenskej . Národnej Republiky. – 1993. – S. 222-231; Spravovací a rocovací poriadok Ústavného súdu Slovenskej republiky č. 114 z 8 apríla 1993 // Zbierka zákonov Slovenskej Národnej Republiky. – 1993. – S. 598-605.
3. Ústáva Slovenskej republiky z 1 septembra 1992 // Sb. zákonů ČSFRč. 460/1992. – S. 2660-2678.
4. Так само. –S. 2660-2678.
5. Так само. – S. 2660-2678.
6. Ústáva Slovenskej republiky z 1 septembra 1992 // Sb. zákonů ČSFRč. 460/1992. – S. 2660-2678; Zákon Národnej Rady Slovenskej republiky «O organizácii Ústavného Súdu Slovenskej Republiky, o

- konani pred nim a o postaveny jeho sudcov» č. 38 z 20 januára 1993 // Zbierka zákonov Slovenskej Národnej Republiky. -1993. – S. 222-231; Rozhodovacia činnosť Ústavného súdu Slovenskej republiky 1993-1997 / Zodpovedný redaktor Kresak P. – Bratislava: Kalligram, 1999. – 620 s (34-35).
7. Predseda Narodnej rady Slovenskej republiky Vyhlasuje úplne znenie Ústavy Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb., ako vyplýva zo zmien a doplnení vykonaných ústavným zákonom č. 244/1998 Z.z., ústavným zákonom č. 9/1999 Z.z. ústavným zákonom č. 90/2001 Z.z. // Sb. zákonov č. 135/2001. – S. 538-560.
 8. Мазак Я. Словацкая Республика // Исполнение решений Конституционных судов. Сборник докладов. – М., 2003. – С.200.
 9. Ústavný zákon č. 323/2002 // Zbierka zákonov Slovenskej Národnej Republiky. – 2002; Vol'by do Európskeho parlamentu 13. júna 2004. Databáza volebných výsledkov za obce SR. Bratislava, Štatistický úrad SR, 2004.
 10. Slovensko 2004. Súhrnná správa o stave spoločnosti. – Bratislava, 2004. – S. 57, 179.
 11. Bárányi E.: Úvodná štúdia k Zbierke nálezov a uznesení Ústavného súdu Slovenskej republiky 2003. I. Polrok. Košice, 2004. – S.17-19; Slovensko, 2004. Súhrnná správa o stave spoločnosti. – Bratislava, 2004. – S.179.
 12. Там само.
 13. Виступ Голови Конституційного суду Словаччини І.Мацейкової у Конституційному Суді РФ //http://www.ksrf.ru/News/Pages/ViewItem.aspx?ParamId=696.
 14. Slovensko 2003. Súhrnná správa o stave spoločnosti. – Bratislava, 2003. – S. 34.
 15. Малова Д. Конституционный суд в Словакии: политический взгляд // Конституционное право: Восточноевропейское обозрение. – 2000. – № 1 (30). – С.37; Л. Добрик. Направление развития конституционного судопроизводства в Словацкой Республике // Конституционное правосудие. Вестник Конференции органов конституционного контроля стран молодой демократии. Выпуск 4(10). – Ереван, 2000. – С. 129.

16. J.Mazák. The Review of the Reform Legislation in Proceedings before The Constitutional Court of the Slovak Republic // Конституционное правосудие. Вестник Конференции органов конституционного контроля стран молодой демократии. Выпуск 4(30). – Ереван, 2005. – С. 5-11.
17. Ústava Slovenskej republiky z 1 septembra 1992 // Sb. zákonů ČSFR č. 460/1992. – S. 2660-2678.
18. Správa o pripravenosti Slovenskej republiky na členstvo v EÚ od augusta 1998 do júna 1999. – Bratislava, 1999. – 83 s.
19. Zbierka zákonov č. 90/2001 Ústavný zákon ktorým sa mení a dopĺňa Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov. – S. 1233-1235.
20. Лемак В. Судова реформа в Словацькій Республіці 2001 р.: досвід для України // Міліція України. Актуальні проблеми юридичних наук у дослідженнях вчених, 2003, № 19. – С.9-13.
21. Zákon č. 185/2002 Z.z. o Súdnej rade Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov.
22. Zákon Narodnej rady Slovenskej republiky z 27. mája 2004 o sídlach a obvodoch súdov Slovenskej republiky a o zmene zákona č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov (v znení zákonov č. 428/2004 Z.z. a č. 757/2004 Z.z.) // Zbierka zákonov č. 371/2004. S. 3622-3627.
23. Там само.
24. Zákon č. 458/2003 Z. z.o zriadení Špecialneho sudu a Uradu špecialnej prokuratury a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
25. Виступ Голови Конституційного суду Словаччини І. Мацейкової у Конституційному Суді РФ // <http://www.ksrf.ru/News/Pages/ViewItem.aspx?ParamId=696>.
26. Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky z 20. mája 2009 V mene Slovenskej republiky // Zbierkazákonov č. 290/2009. – S. 2014-2016.
27. Zákon o Špecializovanom trestnom súde a o zmene a doplnení niektorých zákonov // Zbierkazákonov č. 291/2009. – S. 2017-2023.

28. Slovensko. 2004. Súhrnná správa o stave spoločnosti. – Bratislava, 2004. – S. 170.
29. Porušenia základných práv a slobôd // Verejný ochranca práv. Informačný bulletin. – číslo 1/2008. – S. 2.
30. Там само. – S.171.
31. Zákon o súdoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov // Zbierkazákonov č. 757/2004. S.7242-7267.
32. Zákon z 11. februára 2009, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 757/2004 Z. z. o súdoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení zákona č. 517/2008 Z. z. a o zmene a doplnení niektorých zákonov // Zbierka zákonov č. 59/2009 . – S. 783-789.
33. Zákon z 5. novembra 2008, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 757/2004 Z. z. o súdoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov a o zmene a doplnení niektorých zákonov // Zbierka zákonov č. 517/2008.
34. Súdna reforma v Slovenskej republike // http://www.tyzden.sk/tyzden-kauzy/vseobecne_sudy/clanky/sudna-reforma-v-slovenskej-republike.html.
35. Zákon zl. februára 2011, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 385/2000 Z. z. o sudcoch a prísediacich a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony // Zbierka zákonov č. 33/2011 .–S. 370-379.
36. Lukasz Bojarski, WernerStemker Köster. Aktuálny stav slovenského súdnictva a jeho výzvy. – Bratislava,2012. – S.10.
37. Ускорение судебного делопроизводства и снижение уровня коррупции в системе управления судебным делопроизводством // http://www.microsoft.com/rus/casestudies_archive/casestudy.aspx?id=6.
38. Тункин Г. И. Теория международного права. – М., 1970. – С. 93.
39. Туряница В. Конституційні права і свободи людини у країнах Центральної Європи (на прикладі Словаччини і Чехії). – Ужгород: Видавництво Ужгородського національного університету, 2002. – С. 101-107.

40. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод з поправками, внесеними відповідно до положень Протоколів №№ 11 та 14 з Протоколами №№ 1, 4, 6, 7, 12 та 13 // <http://www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/Basic+Texts/The+Convention+and+additional+protocols/The+European+Convention+on+Human+Rights/>.
41. Рисдал Роль. Проблемы защиты прав человека в объединенной Европе // Государство и право. — 1993. — № 4. — С. 36.
42. Таблиця складена нами на основі джерела: 50 YEARS OF ACTIVITY. The European Court of Human Rights Some Facts and Figures // www.echr.coe.int.
43. <http://www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/Basic+Texts/The+Convention+and+additional+protocols/The+European+Convention+on+Human+Rights/>.
44. Шемшученко Ю. Передмова / Мармазов В. Є, Піляєв І. С. Рада Європи: політико-правовий механізм інтеграції. — К.: Видавничий дім «Юридична книга», 2000. — С. 3.
45. Туряниця В. Виконання Україною рішень та впровадження практики Європейського Суду з прав людини: теорія та реальність практики // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». Випуск 7. — Ужгород: «Поліграф центр Ліра», 2007. — С. 47-52.
46. Рабінович Петро. Рішення Європейського суду з прав людини: особливості аргументації // Права людини в Україні: щорічник, 1997. — К.: Українська правнича фундація, 1999. — С.11-12.
47. Там само. — С.13.
48. Там само. — С.15-18.
49. Таблиця складена нами на основі джерела: 50 YEARS OF ACTIVITY. The European Court of Human Rights Some Facts and Figures // www.echr.coe.int.
50. 50 years of activity: the Court in facts and figures // <http://www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/The+Court/Introduction/Information+documents/>.

51. Zákon ze dne 7. května 1990, kterým se mění a doplňuje zákon o prokuratuře // Sb. zákonů č. 168/1990. – S. 662-664.
52. Zákon Narodnej rady Slovenskej republiky o prokurate // Sb. zákonov č. 282/1998. – S. 2038-2046.
53. Там само.
54. Zákon Narodnej rady Slovenskej republiky z 18. septembra 1996 o karnej zodpovednosti prokuratorov // Zb. zákonov č. 274/1996. – S. 1778-1781.
55. Zákon Narodnej rady Slovenskej republiky z 28. marca 2001 o prokurate // Sb. zákonov č. 154/2001. – S. 1662-1676.
56. Zákon Narodnej rady Slovenskej republiky z 21. október 2003 o zriadení Špeciálneho súdu a Úradu špeciálnej prokuratúry a o zmene a doplnení niektorých zákonov // Sb. zákonov č. 458/2003.
57. Zákon Národnej rady Slovenskej republiky zo 6. júla 1993 o Policajnom zbore // Zb. zákonov č. 171/1993. – S. 770-783.
58. Zákon Narodnej rady Slovenskej republiky z 21. novembra 1997, ktorým sa mení a doplna zákon Narodnej rady Slovenskej republiky č. 171/1993 Z.z. o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov a zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 223/1995 Z.z. o súdnych exekútoroch a exekučnej činnosti (Exekučný poriadok) a o zmene a doplnení ďalších zákonov // Zb. zákonov č. 353/1997. – S. 3361-3364.
59. Zákon Narodnej rady Slovenskej republiky zo 17. februára 1998 o štátnej službe príslušníkov Policajného zboru, Slovenskej informačnej služby, Zboru väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky a Železničnej polície // Zb. zákonov č. 73/1998. – S. 450-522.
60. Zákon Narodnej rady Slovenskej republiky z 21. novembra 1997, ktorým sa mení a doplna zákon Narodnej rady Slovenskej republiky č. 171/1993 Z.z. o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov a zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 223/1995 Z.z. o súdnych exekútoroch a exekučnej činnosti (Exekučný poriadok) a o zmene a doplnení ďalších zákonov // Zb. zákonov č. 353/1997. – S. 3361-3364.

61. Ivantýšyn M., Vačok P. Bezpečnostna situacia // Slovensko 1997. Suhrnná sprava o stave spoločnosti a trendoch na rok 1998 / Ed. Butora M., Ivantyšyn. – Bratislava, Inštitut pre verejne otazky. 1998. – S. 657-674.
62. Там само.
63. Orvinsky L. Zákon o štatnej službe prislušnikov Policajneho zboru // Policajna teoria a prax č. 2/1998. – S. 48-52.
64. Zákon Národnej rady Slovenskej republiky, ktorým sa mení a dopĺňa zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov // Sb. zákonov č. 455/2001. – S. 4858-4867.
65. Country Reports on Human Rights Practices – 2005. – Released by the Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor February 28, 2005.
66. Slovensko 2001. Súhrnná správa o stave spoločnosti. – Bratislava, 2001. – S. 145-146.
67. Ústavný zákon č. 90/2001// Zbierka zákonov Slovenskej Národnej Republiky. – 2001; Ústáva Slovenskej republiky z 1 septembra 1992 // Sb. zákonů ČSFRč.460/1992.
68. Zákon Narodnej rady Slovenskej republiky zo 4. decembra 2001 o verejnom ochrancovi práv // Z.z. č. 564/2001. – S. 5766-5771.
69. Ústavný zákon č. 90/2001 // Zbierka zákonov Slovenskej Národnej Republiky. – 2001; Ústáva Slovenskej republiky z 1 septembra 1992 // Sb. zákonů ČSFRč.460/1992.
70. Zákon Narodnej rady Slovenskej republiky zo 4. decembra 2001 o verejnom ochrancovi práv // Z.z. č. 564/2001. – S. 5766-5771.
71. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23 грудня 1997 року // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 20. – Ст. 99.
72. Zákon Narodnej rady Slovenskej republiky zo 4. decembra 2001 o verejnom ochrancovi práv // Z.z. č. 564/2001. – S. 5766-5771.
73. Správa o činnosti verejného ochrancu práv, september 2004. Bratislava, Kancelária verejného ochrancu práv 2004. – S.4.

74. Zuzana Fialová. Ľudské práva / Slovensko. 2004. Súhrnná správa o stave spoločnosti. – Bratislava, 2004. – S.198-199.
75. Таблиця складена нами на основі щорічних звітів омбудсмена Словацької Республіки // Verejný ochranca práv. Informačný bulletin, Marec, číslo 1/2010. – S. 1.
76. Správa o činnosti verejného ochrancu práv za obdobie od 1. marca 2009 do 28. februára
2010//http://www.vop.gov.sk/files/File/spravy_o_cinnosti/Sprava_marec_2010.pdf.
77. Zákon č. 308/1993 Z. z. o zriadení Slovenského národného strediska pre ľudské práva.
78. Zákon z 23. júna 2005 o poskytovaní právnej pomoci osobám v materiálnej núdzi a o zmene a doplnení zákona č. 586/2003 Z.z. o advokácii a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov v znení zákona č. 8/2005 Z.z.

Наукове видання

Вікторія Василівна ТУРЯНИЦЯ

**СЛОВАЦЬКА РЕСПУБЛІКА: ІНСТИТУТИ ЗАХИСТУ
ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА**

Набір, коректура та дизайн авторські

Підписано до друку **07.05.2012**. Формат 60x84/16.

Гарнітура Times New Roman. Папір офсетний. Ум. друк. арк. 3,95. Обл. вид. арк. 3,17.

Наклад 500 прим. Зам. № .

Видавництво УжНУ «Говерла», м.Ужгород, вул.Капітульна, 18.

Тел.3-32-48. E-mail: hoverla@i.ua

*Свідоцтво про внесення до державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів продукції – Серія 3т № 32 від 31 травня 2006 року.*

Туряниця В.В.

Т 89 Словацька Республіка: інститути захисту прав і свобод людини та громадянина. – Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2012. – 68 с.

ISBN

Дослідження присвячено актуальній проблемі – захисту прав і свобод людини та громадянина.

Автор розкриває судові та позасудові інститути захисту прав і свобод у Словацькій Республіці, їх трансформацію відповідно до вимог сьогодення, комплексно аналізує дану проблему як на внутрідержавному, так і міжнародному рівнях.

Видання базується на великій джерельній основі. Воно розраховане на науковців, викладачів і студентів юридичних вузів і факультетів, усіх, кого цікавить дана проблема.

ББК Х 9 (4 Слов.) 300

УДК 347. 12 (437.6)